

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

**Literární a kulturní příspěvky Terézy Novákové v olomouckém
časopise Domácí hospodyně**

Literary and cultural articles of Teréza Nováková in the Olomouc
periodical Domací hospodyně

Bakalářská práce

Autor: Jana Hauschwitzová
Studijní obor: Česká filologie
Vedoucí práce: Mgr. Jana Vrajová, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí práce a uvedla jsem v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne

.....
Jméno Příjmení

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala Mgr. Janě Vrajobé, Ph.D. za cenné rady, pomoc při hledání potřebných materiálů, věcné připomínky a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Jana Hauschwitzová

Obsah

1. Úvod	5
2. Život a osobnost Terézy Novákové	6
3. České časopisy konce 19. století	10
4. Domácí hospodyně	13
5. Práce Terézy Novákové v Domácí hospodyni	15
5.1. Hovory po práci.....	15
5.2. O ženách a od žen	16
5.3. Ze Slavína žen českých	17
5.4. Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku.....	18
5.5. Ženská práce na Zemské jubilejní výstavě v Praze r. 1891	19
5.6. Úvodníky.....	20
5.7. Ostatní	23
6. Typologie příspěvků Terézy Novákové v <i>Domácí hospodyni</i>	24
6.1. Literatura	24
6.1.1. Hovory po práci	25
6.1.2. O ženách a od žen	28
6.2. Emancipační snahy.....	32
6.2.1. Hovory po práci	32
6.2.2. John Stuart Mill: Poddanství žen	34
6.2.3. L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta“ a její „Doslov“	34
6.3. Československá historie	36
6.4. Aktuální dění.....	37
6.5. Národopis	38
6.6. Vlastenectví.....	40
6.6.1. Vzpomínka na Františku Svatavu Amerlingovou.....	41
6.7. Umění.....	42
7. Závěr.....	45
Anotace	47
Resumé.....	48
Seznam literatury	49

1. Úvod

Teréza Nováková je jednou z výrazných představitelk české literatury konce 19. a počátku 20. století. Pozornost se upíná především k její pozdější prozaické činnosti a působení v periodiku *Ženský svět*, který byl názorovou základnou emancipačních snah silné autorské osobnosti. Z nejisté dívky, která posílala své první literární pokusy Vítězslavu Hálkovi a byla opakovaně odmítána,¹ se stala významná spisovatelka neztrácející se v kulturním kvasu na přelomu století.

Cílem této práce je představit působení Terézy Novákové v olomouckém časopise *Domáci hospodyně*, jenž byl důležitou platformou jejího literárního vývoje. Nejistá a tápavá autorka se během spolupráce s listem v letech 1886–1893 proměnila ve známou, vlivnou osobnost. Během období spolupráce s Miloslavou Procházkovou, redaktorkou *Domáci hospodyně*, teprve hledala svoji uměleckou cestu, objevovala své možnosti v literatuře a budoucí směřování.

Práce sleduje především tematicko-motivickou stránku příspěvků, které Teréza Nováková v časopise uveřejnila, všímá si proměny vnímání jednotlivých témat a názorového spektra. Cílem je rovněž nalezení témat, která jsou permanentní součástí motivické výbavy jejích článků.

První část práce se zaměřuje na jednotlivé rubriky, do kterých Teréza Nováková přispívala, na jejich obecný charakter, témata a obsah. Jedna z kapitol nastiňuje dobovou situaci české časopisecké produkce a prostoru, do kterého patřila rovněž *Domáci hospodyně*, která se svým konzervativním směřováním odlišovala od rušného vývoje konce 19. století. Druhá část práce je věnována typologii příspěvků Terézy Novákové z hlediska témat, na které zacílila největší pozornost.

¹ MAJEROVÁ, Marie. Teréza Nováková. *Naše doba XXI*, 1913–1914, s. 32.

2. Život a osobnost Terézy Novákové

Teréza Nováková se narodila 31. července 1853 v Praze do česko-německé rodiny. Rodiče František Lanhaus a Arnoštka Deutschová poskytli prvorozené Teréze a dalším třem dětem vhodné kulturní zázemí.²

V roce 1858 se nakazila těžkou spálou, které téměř podlehla. Uzdravila se, ale po celý život ji trápila ušní choroba. Ta ji ovšem nemohla zpomalit ve všestranném rozvoji a zájmu o veškeré kulturní dění, učení a lásce k hudbě.³ V šesti letech začala Nováková navštěvovat dívčí vzdělávací ústav Františky Svatavy Amerlingové. Období školních let utkvělo v paměti autorky velmi výrazně a o Františce Svatavě Amerlingové psala později i v *Domácí hospodyně*. Věnovala jí samostatnou vzpomínku, ve které představila její osobnost a práci.⁴ Rady své učitelky využila také při psaní článku *Správnost – půl práce*.⁵

Krátkodobý, avšak horlivý zájem v ní vzbudil tělovýchovný spolek Sokol. Na cvičení však nechodila příliš dlouho a spíše než učení nových sportovních aktivit ji bavilo poznávat osobnosti, které také spolek navštěvovaly.⁶

V šedesátých letech, kdy Teréza Nováková dospívala, byla Praha kulturním i politickým centrem. Nováková chodila do divadla, zdokonalovala se v jazycích a v roce 1868 se stala svědkem položení základního kamene Národního divadla.⁷ O dva roky později byla díky Sofii Podlipské uvedena do Amerického klubu dam, který byl založen v polovině šedesátých let 19. století iniciativou Vojty Náprstka a Karolíny Světlé. Měl umožnit ženám samostatnou kulturní existenci a naplno se podílet na budoucím vývoji národa. Náplní spolku bylo vzdělávání, dobročinnost, ale i zábava.⁸

S Josefem Novákem, budoucím manželem, se seznámila během studia v dívčím vzdělávacím ústavu, kde pracoval jako klasický filolog a učitel češtiny.⁹ Zasnoubili se v roce 1874, ale ještě dva roky museli mladí milenci čekat, dokud Josef nedostal

² NEJEDLÝ, Zdeněk. *Teréza Nováková*. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 31.

³ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 9.

⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. Františka Svatava Amerlingová. *Domácí hospodyně* IV, 1887.

⁵ Především se jednalo o rady ohledně vedení domácnosti, péče o děti a rovněž udržování kulturního rozhledu a zájmu o další sebevzdělávání. Viz NOVÁKOVÁ, Teréza. *Správnost – půl práce*. *Domácí hospodyně* VI, 1889.

⁶ Mezi osobnosti, které ji zaujaly, patřil například Miroslav Tyrš, pod jehož vedením se zúčastnila cvičení, a její spolucvičenkyně Renáta Fügnerová. Viz ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 13.

⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Teréza Nováková*. Praha: Československý spisovatel, 1958, s. 48.

⁸ BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*. Praha: Libri, 2005, s. 92.

⁹ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 19.

definitivu. Josef Novák přijal místo na gymnáziu v Litomyšli. Mladá Teréza však chtěla zůstat v Praze, dějišti významných kulturních událostí, a Litomyšl byla od její představy rušného města plného nových uměleckých podnětů velice vzdálená.

Nováková se díky zcela novým impulzům začala zabývat pečlivým pozorováním vnějšího okolí, které se stalo předmětem jejího horlivého zájmu. Svůj citlivý pozorovací talent mohla plně využít po přestěhování do Záhradi, litomyšlského předměstí.¹⁰ Naslouchala místnímu jazyku i myšlenkám, aktivně obcházela domácnosti a sbírala lidové předměty. V roce 1880 zapůjčila manželům Náprstkovým sesbírané lidové výšivky na připravovanou výstavu v Praze. V této době také píše a dokončuje kratší prózy. V poličské *Jitřence*¹¹ jí vyšla povídka *Laura*. Svoji práci nabídla Elišce Krásnohorské do jejího periodika *Ženské listy*, byla však odmítnuta. Eliška Krásnohorská v ní viděla talent, který bylo zapotřebí ještě více vytříbit a nalézt vyhovující styl psaní.¹²

V roce 1885 připravila Teréza Nováková přednášku o Magdaleně Dobromile Rettigové, která vyšla v *Jitřence*.¹³ V Litomyšli vzniklo na počátku devadesátých let vhodné prostředí pro založení Spolku paní a dívek, který byl obnovou spolku založeného Magdalenou Dobromilou Rettigovou ve čtyřicátých letech 19. století. Pod jeho záštitou se pořádaly přednášky, výstavy či kurzy a členové se mnohdy věnovali charitativní činnosti. Do čela Spolku paní a dívek byla zvolena právě Teréza Nováková.¹⁴

S činností spolku se v roce 1886 přijela seznámit Miloslava Procházková, která Novákovou požádala o příspěvek do svého časopisu *Domáci hospodyně*.¹⁵ Ta byla z návštěvy nadšená, bez váhání nabídku přijala a začala pracovat na prvních člancích. Ještě v témže roce vyšel její příspěvek *O harmonii v životě ženském*. Ten představám

¹⁰ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 41.

¹¹ *Jitřenka* s podtitulem *časopis pro poučení a zábavu* vycházel v Poličce od roku 1882. Byly v něm uveřejňovány články poučné, krásná literatura, zprávy z Poličky a Litomyšle. Časopis publikoval tvorbu původní i překladovou (L.N Tolstoj). První prací Terézy Novákové uveřejněnou v *Jitřence* byla přednáška o Karolíně Světlé. Viz VRZALOVÁ, Věra. Vysvětlivky. In. *Roztroušené kapitoly*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1961, s. 366.

¹² SVADBOVÁ, Blanka. *Z lidské sonáty: Teréza Nováková: korespondence*. Praha: Odeon, 1988, s. 259 – 266.

¹³ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 49.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 55.

Miloslavy Procházkové vyhovoval¹⁶, avšak v pozdějších pracích musela autorku více upozorňovat, aby psala v duchu časopisu *Domáci hospodyně*.¹⁷ Spolupráce s Miloslavou Procházkovou trvala až do zániku časopisu v roce 1893.

V roce 1890 vyšla Novákové knižně etnografická práce *Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku*. Studie vycházela také na pokračování v *Domáci Hospodyně*. Autorka ji po dokončení v roce 1887 zaslala do *Osvěty*, ale vydání studie by bylo příliš nákladné, vyžadovala rozsáhlou obrazovou přílohu, proto Václav Vlček práci odmítl a její vydání zajistila Miloslava Procházková.¹⁸ Roku 1891 se v Praze konala dlouho očekávaná Zemská jubilejní výstava. Součástí byla také expozice s názvem Česká chalupa, která se v průběhu výstavy stala velmi oblíbenou.¹⁹ Z návštěvy výstavy vznikly příspěvky do *Domáci hospodyně* s názvem *Ženská práce na Zemské jubilejní výstavě*. Nováková se účastnila aktivně jako sběratelka lidových předmětů a členka Spolku paní a dívek v Litomyšli, který měl na výstavě svoji vitrínu.²⁰ Věnovala se zejména sběru výšivek, oděvů a krojů. Obzvláště ji lákaly výzkumy přímo v terénu, kde mohla bezprostředně využít svůj pozorovací talent. Své národopisné znalosti rozvíjela po celý život a snažila se postřehnout všechny drobnosti, které v navštívených domácnostech viděla či slyšela. Se sběrem lidových předmětů pomáhala také Josefě Náprstkové a podporovala i Zemské a Národopisné muzeum.²¹

Po téměř dvaceti letech se Nováková přestěhovali zpět do Prahy. Nováková se stala více angažovanou v otázce emancipace žen. Prostor pro své názory získala v novém časopise *Ženský svět*, který sama redigovala.²² O jeho úspěšnosti nepochyboval ani František Xaver Šalda: „Jejím dílem byl nejváženější český list ženský, čtrnáctideník *Ženský svět*, který založila r. 1897 a dlouho úspěšně redigovala.“²³

¹⁶ Teréza Nováková v článku stavěla ženu do domácnosti a vnímala ji jako harmonické jádro rodiny. Měla se starat o děti, manžela a podporovat vlast.

¹⁷ Časopis měl ženám a dívkám pomoci utvářet klidný rodinný prostor, který by byl zázemím pro vlastenecké myšlenky a podporu národního ducha. Biedermeierovský charakter se snažila redakce utvářet po celou dobu vydávání listu. Viz HECZKOVÁ, Libuše. *Pišící Minervy: Vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009, s. 173.

¹⁸ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 61.

¹⁹ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 78.

²⁰ VRZALOVÁ, Věra. *Vysvětlivky*. In: *Roztroušené kapitoly*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1961, s. 360.

²¹ SVADBOVÁ, Blanka. *Z lidské sonáty: Teréza Nováková: korespondence*. Praha: Odeon, 1988, s. 15 – 39.

²² HECZKOVÁ, Libuše. *Pišící Minervy: Vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009, s. 74.

²³ ŠALDA, František Xaver. *Kritické projevy 9*. Praha: Českosloveský spisovatel, 1954, s. 117.

V dalších letech se autorka zabývala volebním právem žen a pracovala na svých románech, které vycházely na pokračování v časopise *Květy*. Mimo jiné přispívala také do *Zlaté Prahy*, *Přehledů*, *Literárních listů* či *Jitřenky*.²⁴ Pro etnografické články našla místo v *Českém lidu* Čenka Zírta. Věnovala se oblíbené turistice, cestování, ráda navštěvovala koncerty, vystupovala na přednáškách a besedách.²⁵

²⁴ OPELÍK, Jiří, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2000, s. 587.

²⁵ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 153.

3. České časopisy konce 19. století

Konec století přinesl mnoho nových směrů a tendencí, které se mezi sebou prolínaly a střetávaly. Kromě nově vznikajících proudů zůstávaly živé i již působící směry. Množství názorově rozrůzněných skupin si tak vytvářelo své vlastní publikační platformy odpovídající jejich požadavkům a některé časopisy mezi sebou soupeřily a vedly polemické spory. Časopisecká platforma měla v literárním světě ve druhé polovině 19. století důležitou roli, neboť většina literárních děl nejprve vycházela na pokračování časopisecky.²⁶

Beletristický obsah byl charakteristický pro měsíčník *Květy* (1879–1916), který byl určený širokému čtenářstvu a uveřejněné texty měly zábavnou, ale i naučnou funkci. Hlavní prostor zde byl věnován soudobé české literatuře s látkou národní. Redaktor Svatopluk Čech navazoval na tradici Tylových *Květů*.²⁷ Podobné zábavně naučné směřování měl ilustrovaný časopis *Ruch* (1879–1888), jehož hlavním redaktorem byl František Chalupa a jeho představitelé jsou obvykle řazeni k mladší ruchovsko-lumírovské generaci.²⁸

Dalším z řady listů určených širokým čtenářským vrstvám s obsáhlou obrazovou složkou byl *Světobzor* (1867–1899). Obsah časopisu utvářel Matěj Anastásia Šimáček, který byl v průběhu střetů nastupující a staré generace kritikem Františkem Xaverem Šaldou nařknut z prepisování zaslaných příspěvků.²⁹ Podobné pojetí měla graficky bohatě zpracovaná *Zlatá Praha* (1884–1929) s předním představitelem Ferdinandem Schulzem.

Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1883–1970) a *Český lid* (1891–1914) se věnovaly českému národopisu. Výhradně národopisně byl zaměřen *Český lid* Čenka Zírta, který se zabýval také otázkami lidové kultury.³⁰

Konzervativní směr měly listy katolického proudu reprezentovaného listy *Vlast'* (1884–1941) a *Obzor* (1878–1910). Časopis pro poučení a zábavu *Vlast'* si dal pod

²⁶ POHORSKÝ, Miloš. *Dějiny české literatury* 3. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 204.

²⁷ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury* 2. Praha: Academia, 1993, s. 1095–1101.

²⁸ OPELÍK, Jiří. *Lexikon české literatury* 3. Praha: Academia, 2000, s. 1323–1325.

²⁹ František Xaver Šalda napsal o případu přepsání verše v básni Antonína Sovy. Příčinou měla být obava z nových směrů a neumělecké pochopení od M. A. Šimáčka. „Pan Šimáček nemá prostě uměleckého svědomí, uměleckého pojetí a pochopení.“ Viz ŠALDA, František Xaver. Prohlášení na adresu p M. A. Šimáčkovi. *Rozhledy* IV, 1894/1895, s. 287.

³⁰ FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury* 1. Praha: Academia, 1985, s. 495–496.

vedením redaktora Tomáše Škrdleho za cíl „podporovat dobrou literaturu, jakož i spisovatele“.³¹

Kritické polemiky, kterými se vymezuje nově nastupující generace konce století, byly vedené především na stránkách *Literárních listů* (1880–1899), *Osvěty* (1871–1921), *Nivy* (1891–1897), *Rozhledů* (1892–1909), *Lumíru* (1873–1940) a *Hlídky literární* (1884–1895).

Literární listy v čele s redaktorem Františkem Dlouhým soustředily mladou generaci, která prosazovala nové pojetí české literatury.³² Výchozí platformou pro mladou generaci byla také *Niva*, redigovaná Františkem Roháčkem a *Rozhledy*, založené Josefem Pelclem. *Osvěta* si zachovávala v textech ideál národních hodnot a podporovala vlastenecké tvůrce. List redigoval Václav Vlček a mezi hlavní představitele patřila Eliška Krásnohorská, která zde v roce 1879 uveřejnila svoji přednášku *O Hálkovi slovo včas*, reagující na kritiku v revue *Slave* vůči Vítězslavu Hálkovi.³³ Konzervativnější ve svém směřování byla *Hlídky literární*, jejímž reprezentantem byl Pavel Vychodil.

Původní české vědecké práce a kritiku zveřejňovalo *Atheaneum* (1883–1893), vedené Tomášem Garriguem Masarykem.

Vydávány byly také časopisy určené výhradně pro příspěvky zábavné či satirické. Mezi takové patřily *Humoristické listy* (1858–1941), *Paleček* (1872–1887) a *Švanda dudák* (1882–1914).

Ženské listy, s podtitulem *časopis pro záležitosti žen a dívek československých*, vyšly poprvé v roce 1871 jako příloha *Květu* a samostatně vycházely od roku 1873. V prvních dvou ročnících se v čele redakce představila Věnceslava Lužická, kterou později vystřídala Eliška Krásnohorská.³⁴ Cílem *Ženských listů* bylo působit na život ženy jako pečující, vzdělané a národně orientované hospodyně.

Domáci hospodyně svým biedermeierovským konceptem mohla být vnímána jako konzervativní periodikum pro ženy v domácnosti. Kromě kulturních článků přinášel časopis také praktické rady do domácnosti, kuchyně či způsobu oblékání. Irena Štěpánová charakterizovala redaktorku *Domáci hospodyně* Miloslavu Procházkovou jako ženu, ve které se „zvláštním způsobem mísily velmi moderní postoje samostatné

³¹ ŠKRDLE, Tomáš. Zprávy spolkové. *Vlast' 1*, 1884, s. 62.

³² FORST, Vladimír. *Lexikon české literatury 2*. Praha: Academia, 1993, s. 1201–1203.

³³ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. O Hálkovi slovo včas. *Osvěta IX*, 1879, s. 582–591.

³⁴ HECZKOVÁ, Libuše. *Píšíci Minervy: Vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009, s. 63.

ženy s konzervatismem a snahou za každou cenu neustále poučovat a vychovávat ženskou pleť“.³⁵

³⁵ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 54.

4. Domáci hospodyně

Časopis *Domáci hospodyně* byl hlavním prostorem pro literární a názorové vyjádření Terézy Novákové od roku 1886, kdy zde uveřejnila první práci, až po jeho zánik v roce 1893. Periodikum bylo pevně svázáno s Olomoucí a s činností Miloslavy Procházkové, která ho redigovala po celou dobu vydávání (1883–1893). Samotný název *Domáci hospodyně* i podtitul *Čtrnáctidenní list věnovaný naší milé pleti československé jakož i všem ctitelům spořádaných domácností* jednoznačně cílil především žen a dívek. Biedermeierovský ráz listu měl pomoci čtenářkám vytvořit ideální domácí prostředí, klidné zázemí pro vlastenecké myšlenky. „Domáci hospodyně byl rodinný list orientovaný na domácnost jako prostor určité národní idealizace.“³⁶

Časopis byl spjatý s aktivitami olomouckého Vlasteneckého spolku, mezi jehož zakladatele patřil archeolog a lékař Jindřich Wankel či etnograf Ignát Wurm. Spolek se zabýval národopisnou činností³⁷ a to ovlivnilo i *Domáci hospodyně*, která měla svými články ve čtenářkách probouzet vlastenecký cit a zájem o historii slovanského národa.

Články v *Domáci hospodyně* měly především záměr poučit ženy o práci v domácnosti, výchově dětí, přípravě pokrmů nebo způsobech domácího léčení značně převažovaly nad příspěvky kulturními a historickými, přinášejícími nové myšlenky české i zahraniční. Časopis nestavěl ženu do víru dění a aktuálních událostí, ženy zde nebyly součástí politických činností, ale byly vedeny k tomu, aby respektovaly své místo v domácnosti, kde se měly věnovat výchově dětí ve vlasteneckém duchu a vytvářet rodinnou pohodu.³⁸

Teréza Nováková svými prvními příspěvky zcela splnila představy Miloslavy Procházkové a držela se vytyčeného směřování listu. Zejména její úvodní úvahy *Harmonie v životě ženském*, *Správnost' – půl práce*, *Něco z anglické domácnosti* a *Česká žena a nové otázky společenské* představují čtenářkám ideál, který by měly následovat. V prvních člancích spojovala se životem ženy nejčastěji vlastnosti jako harmonie, zdrženlivost, skromnost, obětavost a trpělivost. Postupně však získala větší prostor a začala hledat své vlastní názory, zejména na samostatnost ženy.

³⁶ HECZKOVÁ, Libuše. *Píšíci Minervy: Vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009, s. 173.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 56.

Miloslava Procházková se v novém desetiletí dostala do finančních potíží, snížila počet čísel a měla problém vyplácet odměny přispěvovatelům.³⁹ Během roku 1890 chtěla Teréza Nováková s *Domácí hospodyní* rozvázat spolupráci, ale nakonec se rozhodla do časopisu přispívat nadále, i přes narůstající finanční nestabilitu listu. „Paní Procházková mému nedávnému rozhodnutí, že přestanu pro *Hospodyní* (jako vůbec) pracovat, ani věřiti nechtěla (...).“⁴⁰ Možná že i z těchto důvodů nechala redaktorka Procházková Teréze volnější ruku při psaní článků a při výběru zpracování témat, která se do původní koncepce listu nehodila. V rubrice *Hovory po práci* se více vyjadřovala k samostatnosti žen a hájila jejich právo na život mimo manželský svazek v reakci na dílo Johna Stuarta Milla *Poddanství žen* a Kreutzerovu sonátu L. N. Tolstého. V rubrice *O ženách a od žen* psala o nových literárních směrech a ženských autorkách, které se jimi nechaly inspirovat *Spisovatelky ve službě realismu – naturalismu*.⁴¹

Finanční potíže Miloslava Procházková nepřekonala a v roce 1893 vyšel poslední ročník *Domácí hospodyně*. Teréze Novákové přinesla práce v olomouckém časopise mnoho zkušeností, nových možností, objevila svůj osobitý styl a stala se známou ženskou autorkou.

³⁹ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 61.

⁴⁰ SVADBOVÁ, Blanka. *Z lidské sonáty: Teréza Nováková: korespondence*. Praha: Odeon, 1988, s. 185.

⁴¹ Na reflexi realismu a naturalismu Terézou Novákovou v periodiku *Domácí hospodyně* se zaměřila ve své studii Jana Vraiová. Viz VRAJOVÁ, Jana. Diskuze o realismu „o patro níž“ : pojetí realismu v myšlení Terézy Novákové a Sofie Podlipské. *Bohemica litteraria* XVII, 2014, č. 2.

5. Práce Terézy Novákové v Domácí hospodyně

Teréza Nováková psala nejčastěji příspěvky na pokračování, ve kterých se dlouhodobě zaměřovala na zvolenou problematiku a pravidelně přispívala do fejetonní rubriky. Nejpočetnější je soubor fejetonů *Hovory po práci*, které byly součástí každého čísla od IV. ročníku. Další početnou řadou jsou úvahy *O ženách od žen* a medailonky *Ze Slavína žen českých*. Samostatnou odbornou prací je etnografická studie *Kroj lidový a národní vyšívaní na Litomyšlsku* a studie *L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta a doslov“ z hlediska ženského*. V IX. ročníku uveřejnila příspěvky s tématem Zemské jubilejní výstavy *Ženská práce na zemské jubilejní výstavě v Praze r. 1891*. Úvahové práce kratšího charakteru shrnují v kapitole *Úvodníky*, zbylé příspěvky pak v kapitole *Ostatní*.

5.1. Hovory po práci

Texty Terézy Novákové s názvem *Hovory po práci*, které se později přejmenovaly na *Nové hovory po práci* a od roku 1889 vycházely pod označením *K sesterským srdcím* s podtitulem *Řada přátelských rozhovorů pro paní a dívky československé*, byly zařazeny v rubrice *Feuilleton*.

Teréza Nováková se ve fejetonní rubrice věnovala především aktuálním tématům s přihlédnutím k problematice ženské otázky a k problematice národa. *Hovory po práci* vycházely pravidelně od navázání spolupráce Terézy Novákové s *Domácí hospodyně* v roce 1887 do zániku periodika v roce 1893.

Svémi *Hovory* chtěla Nováková pomáhat čtenářkám s rozvíjením vlastního ducha a myšlení. Tento duševní koutek nazvala „duševním boudoirem“.⁴² Slovo *boudoir* je vyjádřením pro vzdor. V českém prostředí měl podle autorky značit vzdorování vůči nudě a ženskému osudu.

Zamýšlený název *Hovory z boudoiru* byl zamítnut šéfredaktorkou Miloslavou Procházkovou, která se zalekla právě slova *vzdor*.⁴³ Název byl změněn, ale *boudoir* zmínila Teréza Nováková v prvním příspěvku.

⁴² NOVÁKOVÁ, Teréza. *Hovory po práci*. *Domácí hospodyně* IV, 1887, č. 1, s. 4.

⁴³ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 57.

Fejetonní rubrika byla pro Novákovou prostorem, ve kterém se mohla střetávat široká škála témat, a proto se z hlediska tematické typologie přelévají mezi jednotlivými vyčleněnými kategoriemi.

Kromě kulturních, historických či společenských otázek neváhala zmínit i aktuální počasí, krátké popisy krajiny a vliv roční doby na její pocity a náladu. Na tyto atributy se nezaměřila náhodou, ale protože ve velké míře ovlivňovaly její tvorbu. Příroda a okolí jejího domova byly nejen intenzivní inspirací pro pozdější díla, ale i přímou tvůrčí a hnací silou.⁴⁴ Teréza Nováková byla také vášnivou turistkou a tyto zkušenosti společně s talentem vnímat vše kolem sebe do nejmenších detailů jí pomohly tvořit. „Od lidopisných studií důvěrným sblížením s osudy lidu přešla k povídkám a románům, v nichž dovedla postihnout i melancholii mírného úsměvu kraje, objímajícího teple každého poutníka, i bolest zmítaných duší jejich synů a dcer (...)“⁴⁵

5.2. O ženách a od žen

Rubrika *O ženách a od žen* nesoucí podtitul *Literární úvahy „Domácí hospodyně“* byla poprvé zařazena do *Domácí hospodyně* v roce 1889. Teréza Nováková ji otevřela kritikou monografie Josefa Hanuše o Boženě Němcové nazvané *Božena Němcová v životě a spisech*.

Kromě prvního příspěvku zaměřeného na Josefa Hanuše a později rozebíraného díla Johna Stuarta Milla se Teréza Nováková soustředila na literaturu psanou ženami, předkládala čtenářkám *Domácí hospodyně* knihy autorek, které je mohou inspirovat svými názory na otázky ženské emancipace nebo otázky národnosti.

Autorky, na které Teréza Nováková zaměřila svoji pozornost a věnovala jim prostor v rubrice *O ženách a od žen*, pojí dva výrazné zájmy, které se projevovaly nejen v jejich osobních životech, ale i v jejich dílech. Prvním spojením je vlastenecká tendence. Hlubokým národním cítěním se všechny zmíněné spisovatelky charakterizovaly ve svých spisech i ve společnosti. Druhým zájmem je zdůraznění otázky emancipace. V různé míře se autorky zapojily do diskuzí o postavení ženy,

⁴⁴ Na vztah člověka a přírody v díle Terézy Novákové, vnímání krajiny jako stavu duše a intenzivní krajinou kresbu obrátila svůj zájem Jaroslava Janáčková. Viz JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Krajina v posledních románech Terézy Novákové*. In *Román mezi modernami*. Praha: Československý spisovatel, 1989.

⁴⁵ NOVOTNÝ, Jaroslav. *Kraj a dílo Terézy Novákové*. Praha: Jos. R. Vilímeck, 1924, s. 10.

podporovaly vzdělávání a seberealizaci žen. Vilma Sokolová⁴⁶ a Růžena Jesenská⁴⁷ se na výuce dívek podílely osobně jako pedagožky.

Teréza Nováková podporovala nejen známé a dlouhodobě činné autorky, ale snažila se čtenářky seznámit také se začínajícími spisovatelkami.

5.3. Ze Slavína žen českých

Ke psaní medailonků o významnosti žen v české historii přivedla Terézu Novákovou touha po hlubším představení předkyň čtenářkám. Teréza Nováková si přála, aby ženy nezapomněly na odkaz jejich předchůdců a připomínaly si, co přinesly vlasti. „(...) budujte těm dávno odešlým Slavín nejkrásnější, Slavín nesmrtelné lásky v myslích svých.“⁴⁸

Medailonky *Ze Slavína žen českých* nejsou v periodiku kompletní. Příspěvky začala psát do časopisu *Včelka*, který byl zrušen⁴⁹, a tak na své články volně navázala v *Domácí hospodyni*⁵⁰. V roce 1894 byly všechny texty *Ze Slavína žen českých* souborně vydány jako publikace *Slavín žen českých*. Teréza v nich představila ženské postavy české minulosti od bájí až po počátek znovuzrození českého národa.

V *Domácí hospodyni* byly uveřejněny medailonky *Staré české korespondentky*, *Staré dobrodítelky a zakladatelky*, *Ze zlatého věku*, *Sestry Smiřické*, *České exulantky a trpitelky*, *Polyxena Lobkovská z Pernštejna*, *Ženy české v protireformaci katolické* a *Paní Zuzana Černínová*. Vycházely v pokračováních mezi roky 1891–1893. V prvním medailonku přiblížila čtenářkám tradici psaní dopisů a důležitost jejich zachování. Dopisy pocházely z pera většinou šlechtičen, výjimečně městských dam. Jednou z žen, o jejíž korespondenci se Nováková zmínila, byla Perchta z Rožmberka, která mimo věcná témata psala také o osobních těžkostech. „Při paní Perchtě vedle jiných líbezných stránek povahy její seznały jsme i pěknou vlastnost, že ráda s radostmi i žaly svými

⁴⁶ MERHAUT, Luboš. *Lexikon české literatury*. Praha: Academia, 2008, s. 257.

⁴⁷ HAVEL, Rudolf, a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Československý spisovatel, 1964, s. 200.

⁴⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. *Slavín žen českých*. Praha: Libuše, 1894, s. 12.

⁴⁹ *Včelka* s podtitulem *List věnovaný jarému věku dívčímu* byl časopis určen především pro dívky mladšího věku. Ačkoli měl jako jediný časopis takové zaměření, zájem odběratelů nepokryl náklady, a tak vycházel pouze v letech 1888–1889. Nováková musela pokračovat v *Domácí hospodyni*. O svých potížích a nesouhlasu se zastavením *Včelky* napsala Karolíně Světlé: „Skutečně mne rozesmutnila zpráva paní Procházkové o zastavení *Včelky* a *Zahrady maličkým*.“ Viz SVADBOVÁ, Blanka. *Z lidské sonáty: Teréza Nováková: korespondence*. Praha: Odeon, 1988, s. 149.

⁵⁰ Série *Ze Slavína žen českých* zde navazuje 17. kapitolou.

(těch bylo více!) písemně se sdělovala svým milým, (...).“⁵¹ Mezi další korespondentky patřila Zuzana Černínová z Harasova, Polyxena Pernštejská či Anna Pětipeská.

Teréza Nováková směřovala svoji pozornost na ženy, které se pro český národ nějakým způsobem obětovaly, věnovala jim příspěvek *Staré české dobroditelky a zakladatelky*. Velmi si vážila dobročinnosti a práce prospěšné celé společnosti. V medailonku *Ze zlatého věku* zachycující období vlády Rudolfa II. představila mimo jiné básničku Alžbětu Vestonii, první ženskou autorku písní na českém území.

Teréza Nováková se ve všech medailoncích o českých ženách zaměřila na jejich vlastenecký cit, ochotu pomáhat a snahu o zlepšení poměrů ve vlasti v kulturní, hospodářské i vzdělávací oblasti. Ženy, o kterých psala, se musely umět samostatně rozhodovat, být silné, vzdělané a odhodlané. Přesně takové vlastnosti jsou podle Terézy potřebné k pokroku. Teréza Nováková skrze ženské pokolení 17. století podpořila soudobé čtenářky v samostatnosti a touze po vzdělání, učila je být hrdé na své předkyně.

5.4. Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku

Etnografická studie byla vydávaná na pokračování v sedmém ročníku *Domácí hospodyně*. Teréza Nováková se jako vlastenka snažila zaznamenat projevy lidovosti, zvyky a mimo jiné i lidské příběhy, z těch později čerpala ve své povídkové a románové tvorbě. Národopis a s ním spojené sběratelství nejrůznějších lidových předmětů se dostávaly do středu pozornosti.

Díky dobovému nadšení mohl vzniknout časopis věnující se národopisným otázkám. *Český lid*, s podtitulem *Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, vyšel poprvé v roce 1891. Jeho redaktorem byl Čeněk Zíbrt, se kterým vedla Teréza Nováková korespondenci převážně o člancích do jeho národopisného časopisu,⁵² kam přispívala v letech 1892–1896.

O zájmu svědčí pořádání výstav s národopisnou tematikou. Teréza Nováková přispěla svou malou sbírkou lidových předmětů manželům Náprstkovým, kteří v roce 1880 organizovali výstavu na Žofíně.⁵³ S nimi byla ve stálém úzkém kontaktu a hlavním tématem vzájemných dopisů byl právě sběr lidových předmětů. Ten se zdál

⁵¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Ze Slavína žen českých. *Domácí hospodyně* VIII, 1891, č. 9, s. 129.

⁵² SVADBOVÁ, Blanka. *Z lidské sonáty*. Praha: Odeon, 1988, s. 40 – 60.

⁵³ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 47.

být s postupujícím časem obtížnějším než před zvýšeným zájmem o sběratelství. „S lidem vesnickým je kříž, jest velmi opatrný, a jakmile zpozoroval, že by někdo stál o věci, kterým dříve pramálo ceny přikládal, zvýší kupné tak, že často nutno jest odstoupiti od koupě zamýšlené.“⁵⁴ Manželé Náprstkovi byli vlastenci, mecenáši a bojovníci za pokrok. Vojta Náprstek se zabýval sběrem technických předmětů a to ho přivedlo na myšlenku založení Průmyslového muzea.⁵⁵ Jeho žena se věnovala sběru lidových předmětů. S tím jí pomáhala i Teréza Nováková. Manželé se plně zapojovali do společenského života a snažili se podpořit kulturu českého národa. Nováková napsala příspěvek o jejich práci pro vlast ve své rubrice *Hovory*.⁵⁶

Výrazný ohlas a touhu po národním umění přinesl rok 1885, kdy pod záštitou olomouckého muzea proběhla výstava zaměřená na moravské lidové výšivky.⁵⁷

O obsahové stránce studie bude pojednáno níže v rámci typologie příspěvků, které svým tématem náleží k národopisnému zaměření.

5.5. Ženská práce na Zemské jubilejní výstavě v Praze r. 1891

Zemská jubilejní výstava byla uspořádána ke stoletému výročí první průmyslové výstavy konané v roce 1791. Výstava měla návštěvníkům představit práci celého národa a povzbudit je k další činnosti kulturní i hospodářské. „(...) jasné zrcadlo všeobecného pokrokového vývoje tohoto království a posoudit z vlastního názoru, jací jsme a co dovedeme!“⁵⁸

Výstava se stala tématem mnohých literátů, kteří se jí snažili zachytit ve všech podobách. Průvodcem celou výstavou se stal Alois Hynek. Ve svém spise *Hynkův průvodce po Praze a po Zemské jubilejní výstavě* popisuje výstavu jako celek společně s údaji o dějinách Prahy, popisu města i o detailech, jako jsou ceny vstupného. Psal také o následující výstavě v roce 1895. Vilma Sokolová uspořádala přehled o výstavních prostorech pro mladší čtenáře a Eliška Krásnohorská se zaměřila na ženské spolky a jejich přínos.

Teréza Nováková se ve fejetonní rubrice *Hovory* věnovala putování celou výstavou velmi všeobecně, ale pro podrobnější popis pozornost obrátila k práci žen.

⁵⁴ SVADBOVÁ, Blanka. *Z lidské sonáty*. Praha: Odeon, 1988, s. 30.

⁵⁵ GUTWIRTH, Václav. *Vojta Náprstek*. Praha: Orbis, 1947, s. 27.

⁵⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domácí hospodyně* IV, 1888, č. 6, s. 91–92.

⁵⁷ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 53.

⁵⁸ HYNEK, Alois. *Hynkův Průvodce po Praze a po zemské jubilejní výstavě v roce 1891*. Praha: Alois Hynek, 1891, s. 116.

V retrospektivním ohlédnutí k první průmyslové výstavě zhodnotila aktivitu žen a jejich spoluúčast. Ženy se do národního dění zapojily jako poslední a přesto dokázaly udělat spoustu práce. „Vždyť většina úžasné té žně, jíž jest ženské školství, ženský průmysl a ženské umění na výstavě nás okouzlující, nasetá byla v posledních třech desetiletích.“⁵⁹ Národní umění bylo podle Terézy Novákové zachováno díky Češkám rolnického stavu, protože si podržely dědictví svých předků a „ (...) jsou spolu se svými statečnými a rovněž pilnými bratry a otci jediným potěšitelným bodem, který se ve druhé polovici věku sedmnáctého a ve věku osmnáctém vyskytuje pro lid náš.“⁶⁰

Teréza Nováková v jednotlivých pokračováních článku obrací pozornost na dílčí obory a vystavované druhy předmětů. Velký prostor věnuje ručním pracím, které měly rozmanité zastoupení reprezentované školami, dospělými či průmyslovými dílnami.

Po skončení Jubilejní výstavy byly zraky zanícených vlastenců včetně Terézy Novákové upnuty k roku 1895, na který byla přislíbena další výstava, tentokrát pojmenovaná jako Národopisná výstava Československá.

5.6. Úvodníky

Jako úvodníky označuji příspěvky úvahového charakteru zařazené většinou na úvodní stránce čísla časopisu. Autorka předkládala čtenářkám své subjektivní názory a někdy až vychovatelským tónem udílela rady. Patří sem příspěvky *O harmonii v životě ženském*, *Něco z anglické domácnosti*, *Česká žena a nové otázky společenské a Správnost – půl práce*.

Harmonie byla prvním příspěvkem Terézy Novákové v *Domácí hospodyně*, uveřejněným již v roce 1886. Text byl mířen nejen vdaným ženám, ale i dospívajícím dívkám. Teréza Nováková radila čtenářkám, jak žít v souladu se svými povinnostmi. Harmonie měla být přítomna ve vnějším i vnitřním životě ženy.⁶¹ Pro rozvoj mysli považovala za důležité vzdělání a cnostné vlastnosti, jako jsou obětavost a dobrota. Příkladem harmonické ženy, která splňovala tyto požadavky, byla pro Terézu Novákovou postava babičky Boženy Němcové.⁶²

⁵⁹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Ženská práce na Zemské jubilejní výstavě v Práce r. 1891. *Domácí hospodyně* IX, č. 1, s. 14.

⁶⁰ Tamtéž

⁶¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. O harmonii v životě ženském. *Domácí hospodyně* III, 1886, č. 21, s. 162.

⁶² Tamtéž

Příčinu porušení souladu shledávala Teréza Nováková v tzv. „světobolu“,⁶³ který znamenal touhu ženy po jiném, více vzrušujícím životě a stesky nad vlastním osudem. Teréza Nováková radila, jak se s trpkými pocity vyrovnat pomocí práce nebo četby.

Ve třetím pokračování článku přechází Teréza Nováková od popisu vnitřního života ženy k popisu vnějšímu, tedy ke vzhledu a projevu. Předala čtenářkám praktická doporučení k uspořádání nejen šatu, ale i vybavy domácnosti. Ke stejným tématům se vyjádřila v článku *Správnost' – půl práce*, který byl součástí VI. ročníku *Domáci hospodyně*. V poslední části udělila rady ohledně společenského života ženy a dívky.

Texty se svým celkovým vyzněním liší od myšlenek, které Teréza Nováková podporovala o několik let později. V *Harmonii* představila ženu rezignující na vlastní tužby, oddanou poklidnému životu bez konfliktů, ženu spořádanou a půvabnou. Teréza Nováková viděla ženu jako manželku a matku, ale nepsala o možnostech svobodných dívek hledajících vlastní zaměstnání či životní uplatnění. Zcela odlišný ráz má úvaha z roku 1890 o díle Johna Stuarta Milla *Poddanství žen* zařazená v rubrice *O ženách a od žen*, ve které ženy a dívky nepřímou vyzívá k dosažení vysněných cílů.⁶⁴ Naopak v *Harmonii* apeluje, aby se ženy smířily s osudem. „Zdrženlivost, skromnost, ústupky,“⁶⁵ to jsou výrazy prolínající se celým článkem.

Úvodník *Něco z anglické domácnosti* vycházel v průběhu V. ročníku. Teréza Nováková v pěti pokračováních představila čtenářkám vzhled a rozdělení místností domů v Anglii, chod domácnosti a úkoly služebnictva. Zdůraznila lásku Angličanů k jejich domovu a rodinnému krbu.⁶⁶ Pojetím domova jako milovaného místa se Nováková snažila inspirovat český národ k podobnému uvažování.

Ve druhé části představuje obydlí jednotlivých společenských tříd. Zařízení domů shledala velmi praktickým. Na aspekt praktičnosti a jednoduchosti poukazovala v předchozím úvodníku *O harmonii v životě ženském*.

Teréza Nováková se zaměřila také na rozdíly v jídelníčku a význam chodů. V dokončení článku seznamuje čtenářky se služebnictvem v anglické domácnosti a s tím spojené rozdílné vnímání osoby hospodyně. „Češce jest název hospodyně

⁶³ Tamtéž, s. 163.

⁶⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 22, s. 350.

⁶⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. O harmonii v životě ženském. *Domáci hospodyně* III, 1886, č. 21, s. 162.

⁶⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. Něco z anglické domácnosti. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 1, s. 3.

čestným titulem, v Anglii značí služku.“⁶⁷ Těmito slovy vyjádřila českým hospodyním obdivnou poklonu za jejich nesnadnou práci.

Úvaha *Česká žena a nové otázky společenské* rozebírala příčinu a následky úpadku společenských mravů. Tzv. „flirt“ podle autorky rozvrací rodinu, která je hlavním stavebním kamenem silného národa.⁶⁸ Důraz na hodnotu rodiny je v myšlení Terézy Novákové výrazný. Ačkoli podporovala vzdělání a větší samostatnost žen, byla pro ni role matky a manželky prioritou. Sama zažívala úlohu mateřství a zároveň se snažila aktivně zapojovat do kulturního ruchu. Obě polohy se postupně naučila sladit a s pomocí manžela mohla být matkou i spisovatelkou.

Nováková připomínala vliv rodičů, kteří nesmí pochybit při výchově dětí, protože jsou jejich největšími vzory. Matka dychtící po zábavě, ztrácí kontakt se svými dětmi.

Teréza Nováková shledala bezúhonnost a čistotu ženy jako předpoklad štěstí v manželství, avšak v opačné situaci, byl-li muž nevěrný ženě, se mělo o problému pomlčet a žena na něj neměla upozorňovat.⁶⁹

Manželství nebylo, dle mínění Terézy Novákové, pro dívku podmínkou dobrého života; neodsuzovala dívky, které si nezaložily rodinu, ale nabídla jim jiné možnosti, jak pomoci vlasti a vykonat chvályhodnou práci. „Nedostaví-li se dívka přirozenému povolání svému, zaměstná se jinak pro dobro lidstvu, (...) jako vychovatelka, učitelka, podpora hospodyň.“⁷⁰

Aby se z dívky stala vážená žena, bylo třeba řádného vychování za pomoci pilné práce, vzdělání a návštěv vybraných společenských akcí. O vzdělání měly pečovat také bohaté ženy, které mají nadbytek času a nudí se. Nuda vedla, podle Terézy Novákové, k „pěstování flirtu“. Kromě vzdělávání jim ještě navrhla zapojení sil do veřejné osvětové činnosti.

Správnost – půl práce byl úvodník věnovaný „milým českým hospodyněm zvláště nejmladším“. Teréza Nováková v něm předala mladým dívkám praktické rady o vedení domácnosti. Je to další článek z řady textů zaměřených na poučení žen a dívek

⁶⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. Něco z anglické domácnosti. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 6, s. 86.

⁶⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. Česká žena a nové otázky společenské. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 10, s. 146.

⁶⁹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Česká žena a nové otázky společenské. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 13, s. 194.

⁷⁰ NOVÁKOVÁ, Teréza. Česká žena a nové otázky společenské. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 14, s. 210.

ohledně řízení domácnosti a vykonávání základních praktických činností, jako je úklid, šití či vaření. Stejně téma rozvíjela Nováková v příspěvku *O harmonii v životě ženském*. V sérii článků *Něco z anglické domácnosti* se rady k chodu domácnosti objevily nepřímo, protože nepsala o české domácnosti, popisem anglického domova se však čtenářky mohly inspirovat. V úvaze *Česká žena a nové otázky společenské* namířila pozornost především na doporučení volnočasových aktivit v životě ženy.

Při psaní příspěvku *Správnost' – půl práce* využila pouček, které sama dostala jako dívka školského věku od své učitelky Františky Svatavy Amerlingové, jejíž osoby si velmi vážila. Na období studia často vzpomínala, zejména na chvíle strávené s Františkou Svatavou Amerlingovou. „Také já měla jsem štěstí, býti její žačkou, a světlý obraz nadšené řiditelky, když s horoucím nadšením líčila šťastné doby národa a skvělé postavy mužů i žen (...) budil v posluchačkách hrdost národní.“⁷¹

Teréza Nováková odkazuje na svoji učitelku i přímým vyprávěním o jejím životním stylu. Popsala denní režim Františky Svatavy Amerlingové s cílem navést čtenářky k obdobné činnosti, protože kromě vedení domácnosti zvládla Františka být také „paní duchaplnou a vysoce vzdělanou“.⁷²

Správností rozumí soustředění a poctivé vykonávání veškerých úkonů, jako je udržování ohně, vaření a zašívání prádla, na které klade velký důraz. Připomněla i zdánlivé maličkosti, např. důležitost správně jdoucích hodin.

5.7. Ostatní

Mezi příspěvky nepatřící k žádnému obsáhlému a pravidelnému celku patří vzpomínka na *Františku Svatavu Amerlingovou*, krátký nekrolog *Jan Neruda – mrtev!* a studie *L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta“ a její „Doslov“ ze stanoviska ženského*, ve které se soustředila především na myšlenky díla a jejich výklad z pohledu ženy.

⁷¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. První sjezd žen československých. *Příloha k „Ženskému světu“*. 1897, s. 7.

⁷² NOVÁKOVÁ, Teréza. *Správnost' – půl práce*. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 7/8, s. 101.

6. Typologie příspěvků Terézy Novákové v *Domácí hospodyně*

Hlavním kritériem pro rozlišení jednotlivých typologických kategorií je tematické zaměření příspěvků. Mozaika témat, kterým se Nováková věnovala, byla opravdu pestrá a články sledovaly více myšlenek najednou. Z toho důvodu mohou být některé příspěvky součástí více než jedné typologické třídy.

6.1. Literatura

Téma literatury se prolíná téměř všemi rubrikami, do kterých Teréza Nováková přispívala. Důvodem byl její zájem o české i zahraniční literární snahy a také úsilí o výraznější pozornost ke čtení jako zálibě i prostředku pro vzdělání. Pravidelně doporučovala čtenářkám vhodnou četbu, připomínala důležitost knih, které prezentovala coby zdroj poučení, zábavy, vhodný způsob zahnání trápení či nudy. „(...) nad knihou zapomínaly jste všech útrap zimních!“⁷³ Mladé dívky nabádala k založení vlastní knihovničky, která by byla jejich cenným osobním majetkem. „(...) i nahromadila by se za pár let mladé čtenářce knihovnička velmi objemná, poklad nikdy ceny nepozbývající.“⁷⁴

Vyhovující díla zasluhující pozornost čtenářek doporučovala Nováková nejčastěji ve fejetonní rubrice *Hovory po práci*.⁷⁵ Určujícím pro výběr děl byla jejich umělecká hodnota a mravní nezávadnost. „(...) díla dokonalá uměním, ale zároveň dokonalá duchem čistým a nadšeným.“⁷⁶ Mimo společenské poslání literatury byla dalším kritériem osobnost autora. Veškerá činnost Terézy Novákové se nesla ve vlasteneckém duchu. Národní hrdost a úcta k tradicím představovaly ideu, již se snažila vložit do svých literárních prací i veřejné činnosti.⁷⁷ Nejčastěji tedy představovala díla autorů, kteří jí byli názorově blízcí.

⁷³ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domácí hospodyně* IV, 1887, č. 5, s. 37.

⁷⁴ Tamtéž, s. 36.

⁷⁵ Rubrika Hovory po práci několikrát změnila svůj název. V roce 1888 byla přejmenována na *Nové hovory po práci* a o rok později *K sesterským srdcím* a od roku 1891 se název ustálil *K sestram českoslovanským*. Charakter příspěvků zůstal nezměněn.

⁷⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domácí hospodyně* IV, 1887, č. 15, s. 117.

⁷⁷ Například veřejné přednášky, práce ve spolcích či sběratelská činnost. Viz MAJEROVÁ, Marie. Teréza Nováková. *Naše doba* XXI, 1913–1914, s. 31–37.

Další rubrikou zaměřenou především literárně byla *O ženách a od žen*. Zde měla Teréza Nováková prostor pro bližší představení autorské osobnosti a díla. Převážně se jednalo o ženské tvůrce.⁷⁸

6.1.1. Hovory po práci

Ve svých fejetonech měla Nováková možnost aktuálně reagovat na nově připravované či vydané knihy, protože byly součástí každého čísla *Domáci hospodyně*. Kromě knižních novinek doporučovala k četbě také hodnotná starší díla a seznamovala čtenářky s literární historií.

Jestliže dílo ohodnotila Nováková vysoce příznivě, uznala za žádoucí věnovat mu více prostoru a náležitě ho ocenit. Takovou knihou byly například *Letorosty* Elišky Krásnohorské vydané v roce 1887. Osobnost Elišky Krásnohorské se v mnohém stala pro Terézu Novákovou inspirací, je tedy pochopitelné, že její tvůrčí kroky sledovala bedlivě a o každé nové publikaci nebo veřejném počínu zpravovala čtenářky *Domáci hospodyně*. Básnická sbírka *Letorosty* ji přímo okouzila. „(...) prodchnuty jsou myšlenkami nadšenými, hlubokými, nejvroucnější láskou k otčině a národu a skvějí se vzácnou čistotou myslí (...)“⁷⁹

Celý fejetonní příspěvek věnovala i *Jitřním písním* Svatopluka Čecha, které ocenila pro jejich mravní působení na české vnímatele. „Vážnou, pevnou rukou buší pěvec na brány našeho svědomí.“⁸⁰

Mezi dalšími stejně kladně hodnocenými spisovateli byl Josef Václav Sládek se svojí sbírkou *Selské písně a české znělky*. Sládkovu poezii zařadila díky vlasteneckému charakteru ke sbírkám Elišky Krásnohorské a Svatopluka Čecha.⁸¹

Dalším typem příspěvku s literárním tématem v rámci fejetonních *Hovorů* bylo představení děl v kontextu celé tvorby autorské osobnosti. Čtenářky tak mohla souhrnně seznámit s vybranými autory. Jedním z nich byl Adolf Heyduk, příspěvovatel do almanachu *Máj* a podporovatel národního vědomí.⁸² Teréza Nováková ho uvedla jako váženého básníka sahajícího pro svoji inspiraci ke slovanskému lidu a přírodě.

⁷⁸ Postupně seznámila čtenářky s dílem Boženy Vikové-Kunětické, Gabriely Preissové, Vilmy Sokolové, Elišky Krásnohorské, Karolíny Světlé, Růženy Jesenské a Sofie Podlipské.

⁷⁹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 15, s. 109.

⁸⁰ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 4, s. 59.

⁸¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 22, s. 379.

⁸² SEDLÁČEK, Hanuš. *Adolf Heyduk, jeho život a dílo*. Pacov: Přemysl Plaček, 1918, s. 8.

Pozornost vztahuje především k jeho sbírkám zabývajícím se domovem a rodinou Aloise Heyduka, všedními radostmi, ale i hlubokým smutkem nad ztrátou dvou dcer.⁸³ Motiv smutku nad ztrátou dítěte provázel i samostatnou tvůrčí činnost Novákové, která na pozadí východočeské krajiny, vesnického prostředí a běžného života místních obyvatel patřících k sociálně nižší vrstvě vykreslovala bolestné vyrovnání se smrtí dítěte. Tento motiv zpracovala například ve sbírce povídek *Úlomky žuly*, vydané v roce 1902. Truchlivé pocity čerpala mimo vyprávění vyslechnutá při turistických průzkumech také ze své vlastní zkušenosti.⁸⁴

Stejnou povahu jako fejeton věnovaný Adolfovi Heydukovi měl i příspěvek o Karolíně Světlé vydaný v téže ročníku. Karolína Světlá byla vedle Elišky Krásnohorské pro Novákovou dalším z výrazných vzorů. Nováková představila povídku *V Hložinách* z prostředí severních Čech. Právě ona svéráznost tamních obyvatel a krajiny je prvkem, na který Nováková poukázala. „Malé zákoutí Ještědské, poslední bašta téměř vzdorně se opírající výbojnému vlivu cizáctví, zákoutí jindy zapomenuté, ba neznámé, stalo se od několika roků krajinou nám obzvláště milou a velezajímavou (...).“⁸⁵

Čtenářkám přiblížila vývoj díla Aloise Jiráska od jeho rané povídkové tvorby z vesnického prostředí po rozsáhlou románovou tvorbu s historickými náměty. Teréza Nováková podala část výčtu velkého souboru děl a zdůraznila jejich oblíbenost i mezi nehorlivými čtenáři, a to hlavně díky jeho divadelní hře *Vojnarka*. Ocenila především opravdovost dramatu a krajinu, ze které vychází inspirace k příběhu. „Děj zbudován je na skutečné události, ale co více váží, celé ovzduší, v němž děj se koná, smýšlení, ráz, povaha obyvatelstva dějiště – Litomyšlska – ba i jeho zvláštní, silně dialektická řeč, tak věrně, svérázně, plasticky je podána, že nejen divák, ale i čtenář dramatu mžikem ocitá se cele v tichém zákoutí východních Čech.“⁸⁶ Dílo Aloise Jiráska připomněla i při nastínění problematiky otázky vystěhovecké, a to především román *Skály*.⁸⁷

S pohlednutím na vývoj tvorby představila Karla Václava Raise a jeho *Výminkáře*. Po mladistvém hledání vlastního literárního zaměření se obrátil k inspiraci ve venkovském prostředí. Jako bystrý pozorovatel dovedl vykreslit různé charaktery

⁸³ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 12, s. 92.

⁸⁴ KLEINSCHNITZOVÁ, Flora. „Děti čistého živého“: Příspěvek uměleckému tvoření T. Novákové. *Topičův sborník literární a umělecký* 8, 1920–1921, s. 543.

⁸⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 22, s. 172.

⁸⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 14, s. 259.

⁸⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 13, s. 101.

postav s rázovitostí a pravdivostí. Ve *Výminkářích* umně spojil dvě pojetí lidových postav. Teréza Nováková přiblížila názorově odlišná vnímání vesnických figur. Část veřejnosti připisuje vesnickému lidu nejlepší vlastnosti, ideální mravní hodnoty a popírá opak. Na druhé straně názorové škály je lid vesnický kriticky posuzován a dobré charaktery jsou zhodnoceny jako pouhé prázdné pojmy. A právě onu rozrůzněnost a barvitost povah dovedl Karel Václav Rais vepsat do svého díla. „Příkré ty protivy velice šťastně, umělecky šťastně, spojil ve svých *Výminkářích* Rais.“⁸⁸ Ačkoli Nováková obhajovala možnost psaní v intencích realismu – naturalismu⁸⁹, požadovala od autorů souznění s vlastním národem.⁹⁰

Teréza Nováková sledovala také obecnější literární témata. Jedním z nich byla překladová činnost, ať už českých děl do cizích jazyků, nebo naopak. Oblíbenost českých knih v zahraničí vnímala jako žádoucí pro národní sebevědomí. „Přejeme si všichni vroucně, aby poctivá práce naše i cizině skýtala ono uspokojení, které krásným účelem jest veškerého umění.“⁹¹

Překlady cizích literárních děl měly pomoci čtenářům seznámit se se zahraniční literární produkcí a s tvůrci. Na počátku 19. století bylo málo formálně dokonalých překladů, ale druhá polovina 19. století nabídla mnoho nových podnětů a nadaných překladatelů.⁹²

Ačkoli se Teréza Nováková otevřeně nezapojila do žádné literární polemiky, vyjádřila se v *Domácí hospodyně* k neshodám mezi literáty, které se s blížícím se koncem století stále stupňovaly. Jakékoli literární boje vnímala jako únavné a od mladé generace bezohledné, protože si nevážili tradičních hodnot. Umělce rozdělila do tří skupin: realistické, idealistické a střední. Realisté zobrazovali veškerou skutečnost, idealisté všední příkrášlené chvíle a střední skupina byla protnutím dvou předchozích.⁹³

Nesouhlasila s názorem o zhoršující se kvalitě české literární produkce. Argumentovala nově vydanými publikacemi, které představila jako reprezentativní.⁹⁴

⁸⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sestrám československým. *Domácí hospodyně* VIII, 1891, č. 15, s. 351.

⁸⁹ Podrobněji se k otázce realismu a naturalismu vyjádřila ve své úvaze *Spisovatelky ve službě realismu – naturalismu*, o které bude pojednáno níže.

⁹⁰ Podobně také ve studii Jany Vrajové. „Obhajobná argumentace realismu (a naturalismu) je Novákovou vystavěna na základech mravnosti, směřující ke kultivaci národního společenství.“ Viz VRAJOVÁ, JANA. Diskuze o realismu „o patro níž“ : pojetí realismu v myšlení Terézy Novákové a Sofie Podlipské. *Bohemica litteraria* XVII, 2014, č. 2, s. 139.

⁹¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domácí hospodyně* V, 1888, č. 3, s. 44.

⁹² NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domácí hospodyně* VII, 1890, č. 9, s. 138–139.

⁹³ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domácí hospodyně* VI, 1889, č. 13, s. 202.

⁹⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domácí hospodyně* VI, 1889, č. 14, s. 217.

Patřila mezi ně i díla Antonína Klášterského, básníka kriticky negativně hodnoceného především mladou nastupující generací.⁹⁵

Další literární problematikou, o které se Teréza Nováková zmínila, byla důležitost hodnotné literatury pro děti a mládež. Předkládala čtenářkám možnosti dětské četby, uváděla nejen knihy, ale i časopisy.⁹⁶ Správná kniha pro děti musí podle autorky vzniknout v rukou citlivého spisovatele majícího pochopení pro dětské vnímání.

6.1.2. O ženách a od žen

Rubrika zaměřená výhradně na literaturu poskytovala prostor pro komplexnější a obsáhlejší hodnocení děl. Jak napovídá samotný název, jednalo se především o díla ženských autorek. Výjimkou byl první kritický příspěvek hodnotící monografii o Boženě Němcové od Josefa Hanuše a příspěvek věnovaný knize Johna Milla *Poddanství žen*.

Články zařazené v této rubrice se kromě literatury dotýkají také ženské otázky. Představením žen–autorek chtěla Teréza Nováková podpořit ženy a dívky v samostatné činnosti. Téma literatury se zde prolíná s tématem emancipace.

Prvním příspěvkem byla zmíněná kritika monografie od Josefa Hanuše o Boženě Němcové s názvem *Božena Němcové v životě a spisech*. Hlavním nedostatkem je podle Terézy Novákové neporozumění a nepochopení Boženy Němcové. Příčinou označila neznanost ženského srdce, celou práci považovala za nešťastnou. Literární historik Josef Hanuš nepřinesl žádné nové informace ani neobjevil další spojitosti mezi Boženou Němcovou a jejím dílem. „Měl si všímat kroje, popěvků v jejím vyprávění.“⁹⁷

Teréza Nováková řadí Josefa Hanuše a jeho dílo k dobovému trendu bezohlednosti, kterou považovala za „(...) vlastnost v naší společnosti nyní často se vyskytující.“⁹⁸ Tímto vyjádřením poukazuje k dobovým literárním sporům. V posledním dvacetiletí 19. století byly polemiky na stránkách periodik velmi časté.

⁹⁵ Ostře se proti poezii Antonína Klášterského vymezil František Xaver Šalda v *Literárních listech*. Jeho dílo hodnotí jako nemoderní, bez sugescie a bez nálady. Viz ŠALDA, František Xaver. Antonín Klášterský: Drobtý života. *Literární listy* XIV, 1893, s. 32–34.

⁹⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 2, s. 25–26.

⁹⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 4, s. 62.

⁹⁸ Tamtéž.

Střet pramenil z rozdílného pojetí umění a umělce.⁹⁹ Teréza Nováková se v listu *Domáci hospodyně* do útočných diskuzí nezapojovala a pouze na ně nepřímo odkazovala, stejně jako v rozboru monografie Josefa Hanuše.

V otázce umění a jeho vztahu k národu se přikláněla k pozvednutí českého národa a využití inspirace rázovitého okolí, lidové povahy a barev v literatuře. Boženy Němcové si Teréza Nováková vážila právě pro její dovednost vniknout v mysl národa, její *Babičku* označila za veledílo a není proto překvapující, že na monografii popisující život a dílo takové významné spisovatelky kladla vysoké nároky. Zdařilejším byl pro Terézu Novákovou životopis sepsaný Sofií Podlipskou. Podle Novákové se jí podařilo vtělit charakter Boženy Němcové do monografie a skrze dílo představit spisovatelku jako „mučednici jejího osudu, jejích citů a nadání“.¹⁰⁰

Postupně seznámila čtenářky s dílem Boženy Vikové-Kunětické, Gabriely Preissové, Vilmy Sokolové, Elišky Krásnohorské, Karolíny Světlé, Růženy Jesenské a Sofie Podlipské.

Teréza Nováková čtenářky vyzvala k přečtení povídek Boženy Vikové-Kunětické.¹⁰¹ „Povídky jsou psány živě, s humorem a postavy jsou dobře psychologicky rozpracované.“¹⁰² V autorce spatřuje nadějnou novelistku a dobrou „genristku“.¹⁰³ Na stránkách *Domáci hospodyně* nešetřila chválou, avšak v osobním dopise adresovaném Karolíně Světlé našla prostor pro výtku. „(...) neodvážila bych se vyřknouti své přesvědčení: že naše paní Kunětická činí násilí svému ženskému citu, aby

⁹⁹ Zjednodušeně bychom mohli vidět dvě skupiny s odlišným pojetím umění. Ti, kteří chápou zastaralost, figurativnost, šablonovitost jako zábranu v rozvoji umění. Pravý básník má být silná, individuální a tvůrčí osobnost. Češství pro ně není nejvyšší hodnotou. Sběratelé, národopisci a obkreslovači stojí proti pravým umělcům. K první skupině obvykle radíme například Františka Xavera Šaldu. „Banálnost, bezmyšlenkovitost temat, mělkost a fádnost inspirace valí se tu každým krokem. (...) nic není neumělečtější než tento postup.“ Viz ŠALDA, František Xaver. Antonín Klášterský: Droby života. *Literární listy* XIV, 1892–1893, č. 2, s. 33.

Druhý proud je konzervativnější, soustředí se na slovanské smýšlení, českost a dobré mravy. Antonín Klášterský byl příznivci druhého proudu líčen jako „výborný básník, kterého potřebujeme a který ve své umělecké kvalitě jde ihned za Macharem.“ Viz Anonym. Droby života. *Lumír* XX, 1892, č. 33, s. 395.

¹⁰⁰ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 4, s. 62.

¹⁰¹ Tato autorka byla aktivní nejen v oblasti literární, ale také politické a sociální. Byla podporovatelkou ženské emancipace a v roce 1912 se stala první zvolenou poslankyní ve střední Evropě. V ženské emancipaci spatřovala pokrok a sílu národa. Viz VOBORNÍK, Jan. *Božena Viková-Kunětická*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1934, s. 35.

¹⁰² NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 8, s. 126.

¹⁰³ Tamtéž.

se učinila populární mezi takzvanou novou školou naší (...).“¹⁰⁴ Nedostatky nepublikovala veřejně nejspíše z obav o znevážení mladých začínajících autorek.

Gabriela Preissová byla Terézou Novákovou oceňována především pro národní charakter jejích děl, která jsou podle ní „jako slovácké národní vyšívání (...), pestrá a ohnivá barvitost.“¹⁰⁵ Právě slovácká vesnice se stala hlavním dějištěm mnohých děl Gabriely Preissové. Ukazovala život na slovácké vesnici v neidealizované podobě. Protagonisté příběhů bývají nejčastěji ženy zmítané tragickým osudem a odsouzené okolím.¹⁰⁶ Čerpání inspirace z národního života, svěžest a svéráznost vyzdvihla Teréza Nováková při hodnocení *Gazdiny roby*. Drama označila za „jeden ze základních kamenů národní svérázné naší činohry“.¹⁰⁷

Velký ohlas vyvolalo drama *Její pastorkyňa*.¹⁰⁸ Teréza Nováková nevěnovala dílu samostatný článek, ale zahrnula ho do komplexní úvahy o *Spisovatelkách ve službě realismu – naturalismu*. Teréza Nováková v díle spatřovala snahu o stigmatizaci mužské zbabělosti a neschopnosti přijmout odpovědnost za své činy, „(...) muže, již pošlapavše svévolně jeden květ, zcela bezstarostně těší se z vůně druhých.“¹⁰⁹ Svoji úvahou se připojila k diskuzím o realismu vrcholících na počátku devadesátých let 19. století a zároveň v ní „(...) skloubila dva tematické okruhy, k nimž se dlouhodobě vyjadřovala: ženskou otázku a literaturu.“¹¹⁰

Vilma Sokolová byla pedagožkou a v literární tvorbě se obracela i k dětskému čtenáři. Stejně jako ostatní tvůrci, o kterých psala Teréza Nováková v rubrice *O ženách a od žen*, byla i Vilma Sokolová zastánkyní vlasti a angažovala se v ženském hnutí. Nováková hodnotila tvorbu Vilmy Sokolové přívlastky kouzelná, roztomilá, neodolatelná, čistá, svěží či líbezná. Označovala autorku za „laskavého anděla

¹⁰⁴ SVADBOVÁ, Blanka *Z lidských sonát*. Praha: Odeon, 1988, s. 128.

¹⁰⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 9, s. 142.

¹⁰⁶ HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*. Praha: ARSCI, 2007, s. 270.

¹⁰⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 11, s. 174.

¹⁰⁸ V periodiku *Hlídky literární* bylo drama *Její pastorkyňa* označeno za výstřední. Viz P. Gabriela Preissová: *Její pastorkyňa*. *Hlídky literární* VIII, 1891, č. 5, s. 192. Podobně laděnou kritiku přinesl časopis *Vlast'*. „Její pastorkyňa jest takové realistické tříaktové drama od Gabriely Preissové, a to tak realistické, až místy, a můžeme říci, že i celkem nahou svou drsností přímo odpuzuje.“ Viz FLEKÁČEK, Josef. Z národního divadla. *Vlast'* VII, 1890–1891, č. 5, s. 404. V *Ženských listech* bylo hodnocení z pera Elišky Krásnohorské smířlivější. „Právě mluva jest v Pastorkyni, jako u Preissové vůbec, pravým klenotem roztomilé, nikde neselhávající přirozenosti (...).“ Viz KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Markéta a Jenůfa. *Ženské listy* IXX, 1891, č. 2, s. 31.

¹⁰⁹ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 4, s. 63.

¹¹⁰ VRAJOVÁ, Jana. Diskuze o realismu „o patro níž“ : pojetí realismu v myšlení Terézy Novákové a Sofie Podlipské. *Bohemica litteraria* XVII, 2014, č. 2, s. 138.

mládeže“.¹¹¹ Vilma Sokolová zaznamenala, mimo jiné, Zemskou jubilejní výstavu pro malé čtenáře. Kniha *Pout' mladých Čechů výstavou* není podle Novákové jen poučnou a zábavnou, ale také dává dětem pocit, že jsou členy silného národa.¹¹²

Teréza Nováková si autorskou práci pro mládež velmi vážila, protože si sama uvědomovala důležitost četby od útlého věku a význam předkládání kvalitních knih i těm nejmenším. Knihy často doporučovala jako vhodné dárky a zvláště dívkám radila, jak si založit a rozšiřovat vlastní knihovničku.¹¹³

Pedagožkou byla také Růžena Jesenská. Její tvorba si našla místo v časopisech pro mládež a skrytá pod pseudonymem i v beletristických týdenících. Texty básnické sbírky *Úsměvy* rozdělila Teréza Nováková na dva proudy. Na krátké básně s národní tematikou a básně závažnějšího charakteru budící přemýšlení.¹¹⁴

Mládeži věnovala Růžena Jesenská epické dílo *Pohádky veršem*. Teréza Nováková byla s knihou spokojená. „(...) forma je lahodná, verš plyný, řeč květnata, obrazy hojny a bohaty,“¹¹⁵ chválila autorčinu tvorbu, postrádala však u ní výraznější pointy v příbězích.

Eliška Krásnohorská, velký vzor Terézy Novákové, nemohla být v člancích přehlédnuta. Teréza Nováková jí v roce 1883 poslala své první práce s prosbou o uveřejnění v *Ženských listech*. Ačkoli byla odmítnuta, stále si názoru Elišky Krásnohorské velmi vážila.¹¹⁶ „Usilovala o národní a demokratický charakter české literatury v duchu ideálního vlastenectví (...).“¹¹⁷ Národní smýšlení dala Eliška Krásnohorská najevo při působení v *Osvětě* a zapojení do polemik o Hálkovi.¹¹⁸

V příspěvku *Spisovatelky ve službě realismu – naturalismu* se Teréza Nováková nezabývala konkrétní autorkou, ale svým přístupem k uměleckým směrům realismu a naturalismu. Snažila se svůj pohled zaměřit na ženské spisovatelky, které tvoří v intencích těchto směrů a na to, jak jejich díla vnímá společnost.

Realismus a naturalismus jsou pro Terézu Novákovou směry líčící vše dle pravdy. Nejen kal a hnus, ale i krásu. Realismus popisující krásu bývá mylně nazýván

¹¹¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* X, 1893, č. 2, s. 60.

¹¹² NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* IX, 1892, č. 5, s. 156.

¹¹³ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 5, s. 37.

¹¹⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 13, s. 206.

¹¹⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 2, s. 47.

¹¹⁶ SVADBOVÁ, Blanka. *Z lidské sonáty: Teréza Nováková: korespondence*. Praha: Odeon, 1988, s. 260.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 255.

¹¹⁸ Její text na obranu Vítězslava Háška *O Hálkovi slovo včas* vyšel v průběhu polemiky roku 1879 a reagoval na kritiku Háška z pera Josefa Durdíka, která vyšla ve Varšavském časopise *Revue Slave*. Viz KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. O Hálkovi slovo včas. *Osvěta* IX, 1879, č. 7.

idealismem, avšak idealismus musí podle Novákové povznášet a zkrášlovat i prosté vjemy,¹¹⁹ na rozdíl od realismu vykládajícího skutečnost takovou, jaká je.

Protože žena může mít stejné vlastnosti jako muž, není důvod, proč by nemohla psát i v intencích realismu-naturalismu. Nováková nechala ženám volnost ve výběru témat a směrů, zároveň upozornila na překročení hranice v podobě příliš hrubých výrazů či výjevů. Dodává, že „bychom je neodpustili ženě ani muži.“¹²⁰ Nastavila tím pro obě pohlaví stejná pravidla.

Seznámila čtenářky s Gabrielou Preissovou, o které jsem podrobněji psala výše, a s Eaithou Salburgou z Falkenštejna. Její naturalistické drama *Meier im Baumgarten*, vydané roku 1889, přiblížila čtenářkám detailněji. Eaitha Salburga z Falkenštejna byla hraběnka. Narodila se v Horním Rakousku a národní svéráznost jí byla inspirací. Teréza Nováková v ní viděla „velikou a šťastnou badatelku lidu svého rodného kraje“.¹²¹

Ačkoli se Teréza Nováková k realismu-naturalismu nestaví přímo odmítavě, obává se, že se ke směrům obrátí přespříliš spisovatelů. Autorky spíše vyzývá ke psaní v národním rázu.¹²²

6.2. Emancipační snahy

6.2.1. Hovory po práci

Hovory po práci byly rubrikou, kde se protínala všechna témata, o kterých Nováková psala v průběhu svého působení v periodiku *Domáci hospodyně*. Vyjadřovala se zde k aktuálním událostem, kultuře, novým literárním dílům, ale zapojila se také k diskuzi o postavení ženy ve společnosti.

Již v prvním ročníku *Hovorů* uznala, že ženy mají mnohem méně příležitostí pro rozvoj svých schopností než muži. „(...) žena jsouc vychována zcela jinak a nedostatečněji, nemá příležitosti, aby rozvinula svoje schopnosti tak jako muž, jemuž kyne hojnosť studií gymnasijních, universitních i odborných.“¹²³ Proto nabádala

¹¹⁹ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 2, s. 30.

¹²⁰ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 3, s. 45.

¹²¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 5, s. 77.

¹²² NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 7, s. 112.

¹²³ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 6, s. 45.

čtenářky k samostatnému studiu za pomoci odborných knih. Uvědomovala si, že odborná četba může být pro čtenářky složitá, a snažila se je podpořit.¹²⁴

V samostatné úvaze nad postavením žen podotkla, že vina spočívá na obou stranách. Podle jejího úsudku si muži dostatečně neváží ženského pokolení a lehkovážné mladé dívky brzy odhazují školní vědění.¹²⁵ Jako podnětný zdroj pro budoucí snahy uvedla Francii: „Právě francouzské ženy velice pokročily jako myslitelky, jako ušlechtilé soupeřky mužů v duchovní i mechanické práci.“¹²⁶

V retrospektivním fejetonu v prvním čísle roku 1890 shrnula změny, které se na poli ženského vzdělání udály, avšak domnívala se, že společně s pokrokem ve školském systému by měl nastat i rozvoj chápání ženy jako samostatné bytosti. Manželství nemělo být pokládáno za jedinou budoucnost a ideál v životě dívky. Teréza Nováková považovala za nevhodné, že je stále hojně užívaná hanlivá přezdívka neprovdané dívky „stará panna“. „Není téměř lze přechísti některý z našich četných časopisů, aniž dotkla se oka nějaká poznámka útrpná neb zlomyslná k nim se vztahující, nějaký úsměšek neb vtip.“¹²⁷

O pokroku otázky ženského vzdělání dále informovala v průběhu celého VII. ročníku *Domáci hospodyně*. Impulzem k progresi vývoje byla petice sepsaná Eliškou Krásnohorskou adresovaná říšské radě.¹²⁸ Žádala v ní umožnění přístupu žen ke studiu na lékařských či filozofických fakultách. Svůj podpis okamžitě připojila také Teréza Nováková. Svoji účastí přispěli i univerzitní profesori.¹²⁹

Úspěchem bylo založení prvního českého dívčího gymnázia Minerva v roce 1890 díky neúnavné práci Elišky Krásnohorské. Nováková ji za emancipační aktivity a obětavost při práci pro budoucnost ocenila. „Jak se dovídáme, obětuje vzácná dáma dílu tomu všecken svůj čas, nasazuje zdraví – napsala mnoho set dopisů všem činitelům ve věci té rozhodujícím a příznivcům s ušlechtilou její snahou souhlasícím.“¹³⁰ O činnosti gymnázia Nováková nadále informovala čtenářky ve svých *Hovorech*.

¹²⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 21, s. 316–317.

¹²⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 23, s. 363.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 1, s. 10.

¹²⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 6, s. 90.

¹²⁹ KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Petice českých žen k Rakouské radě říšské. *Ženské listy* XVIII, 1890, č. 3, s. 64.

¹³⁰ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 19, s. 298.

Jistým zadostiučiněním bylo jmenování Češky Bohuslavy Keckové lékařkou a vyslání české lékařky Anny Bayerové do Bosny.¹³¹

6.2.2. John Stuart Mill: Poddanství žen

Poddanství žen bylo první nečeskou knihou, o které Teréza Nováková psala v rubrice *O ženách a od žen*. Jejím autorem byl filozof John Stuart Mill. Pojednání napsal už několik let před samotným vydáním roku 1869. Cílem eseje bylo vyvrátit předsudky o podřízeném postavení žen, které je také jednou z hlavních překážek pokroku lidstva.¹³²

S přemýšlením o otázce emancipace mu pomáhala jeho žena Harriet Taylor Mill, jak uvedl sám autor ve svém spise. „(...) kdežto všecko, to, co jest nejpádnejším a nejhlubším, náleží mé ženě, pocházejíc z fondu myšlenkového, který se stal společným nám oběma (...).“¹³³

V českém překladu vyšla esej v roce 1890. V době původního vydání nebyla ženská otázka na českém území rozšířená, takže by kniha mohla některé čtenáře, zvláště muže, spíše popudit než inspirovat.¹³⁴ Situace ve společnosti se však posunula blíže ideálu emancipace, proto ženy měly vzít do svých rukou spis *Poddanství žen*, který „dává ženám popud a sílu, aby se ubíraly k nejvyšším metám života“.¹³⁵ Cíl úplné rovnosti byl stále vzdálen, ale esej Johna Stuarta Milla mohla čtenářky povzbudit v další ženské osvětové činnosti.

6.2.3. L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta“ a její „Doslov“

Kreutzerova sonáta vyvolala v tehdejší společnosti mnoho emocí a diskuzí, zda bylo vůbec vhodné vydat takto pobuřující Tolstého text.¹³⁶ Kniha popisuje různá pojetí lásky a manželství. Hlavní dějová linie se odehrává ve vlaku, kde skupina cestujících

¹³¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sestřám českoslovanským. *Domáci hospodyně* X, 1893, č. 1, s. 21.

¹³² MILL, John Stuart. *Poddanství žen*. Praha: Časopis českého studentstva, 1890, s. 1.

¹³³ MILL, John Stuart. *Vlastní životopis*. Praha: Josef Pelcl, 1901, s. 203.

¹³⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 22, s. 351.

¹³⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. O ženách a od žen. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 22, s. 350.

¹³⁶ Úplné odsouzení spisu přineslo periodikum *Vlast'*, myšlenky v díle nazvalo surově cynickou filosofií. Redakci nejvíce pohoršilo, že se o publikování *Kreutzerovy sonáty* přičinili studenti. „Tolstého Sonáta, vydaná péčí studentstva studentstvu jako spis vzdělávací – toť pravý paškvil a pravá ironie.“ Viz UHLÍŘ, Karel. Vzdělávací biblioteka. *Vlast'* VII, 1891, č. 10, s. 808.

diskutuje o podobě manželství. Tradiční názory reprezentuje postava starce, který vnímá ženu jako podřazenou muži a odvolává se na postavení ženy určené Bohem. „Tak jako ona Eva byla stvořená z žebra mužova, tak bude i do skonání věků.“¹³⁷ Proti tradičním názorům vystupuje žena se svým pohledem na manželství jako svazek opravdové lásky. Do diskuze vstoupil Pozdnyšev a na základě prožitého příběhu představil cestujícím vlastní názor na soužití muže a ženy. Lásku vnímá jako neexistující cit a manželský svazek jako peklo uzavřené na základě chvilkové vášně.

Právě myšlenek Pozdnyševa se většina společnosti obávala. Manželství a založení rodiny bylo základem prosperujícího národa, ale novela Kreutzerova sonáta mohla budoucnost ohrozit, proto byla přijata s rozpaky a v mnohých kritikách odsouzena.

Děj sonáty je hodnocen Terézou Novákovou jako jednoduchý a všední. Spíše než děj mají na čtenáře zapůsobit myšlenky v textu. „Zásady v knize jsou hluboké, pravdivé a vznešené.“¹³⁸ Podobné stanovisko přinesla i periodika *Niva* a *Osvěta*. „Tolstého Kreutzerova sonáta není v první řadě uměleckým dílem, (...) nýbrž spisem tendenčním, propagačním, opravářským.“¹³⁹ A obdobně v *Osvětě* „Kreutzerova sonáta nemá děje. Jest jen psychologickým rozborem (...).“¹⁴⁰

Hlavní obavou široké veřejnosti po přečtení Tolstého spisu byl konec lidstva po naplnění ideálů, které je v díle vepsáno. „Spisovatel hlásá odstranění ze společnosti vášně pohlavní.“¹⁴¹

Teréza Nováková se soustředila na výklad díla především z pohledu ženy. Nedostatkem shledává mylné líčení žen v *Sonátě*, které podle ní neodpovídá skutečnosti. Jako možnou příčinu vidí popis žen jen z vyšší společnosti, takže celkový obraz pohledu na ženy je nepřesný a zkreslený nedostatečnými údaji.

Zaměstnáním dívky je dle Tolstého lovení mužů, a pokud k tomu nestačí krása, pomůže si dívka vzděláním, které by mělo nápadníky okouzlit. V této tezi Teréza Nováková upozornila na rozdílné vnímání vzdělané dívky v Rusku oproti střední či západní Evropě, kde před vzdělanou ženou muži spíše utíkají. Příčinou horlivého vyhledávání mužů je podle Novákové touha po sňatku, „neboť sňatek do nedávna byl

¹³⁷ TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Kreutzerova sonáta*. Praha. J. Otta, 1909, s. 8.

¹³⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta“ a její „Doslov“ se stanoviska ženského. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 1, s. 1.

¹³⁹ PROCHÁZKA, Arnošt. Umění. Věda. Literatura. *Niva* V, 1894, č. 1, s. 15.

¹⁴⁰ HRUBÝ, Jaromír. Ruská literatura r. 1889 a 1890. *Osvěta* XXI, 1891, č. 6, s. 506.

¹⁴¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta“ a její „Doslov“ se stanoviska ženského. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 1, s. 2.

jediným prostředkem, jak dívka uhájít svou existenci a dodělati se užitečné, život vyplňující činnosti.“¹⁴² Aby mohla dívka zůstat čistou, jak píše Tolstoj, musela by jí být umožněna samostatnost a pracovní možnosti. Dlouhou dobu byla vyhrazena ženám pouze role manželky a matky, s tím mnohdy souhlasili i zastánci emancipace. Stejný názor reprezentovala sama autorka ve svých prvních článcích v *Domáci hospodyně*. V příspěvku *O harmonii v životě ženském* byla žena představena jako oddaná, rezignující a ve všech směrech harmonická osoba plnící roli matky a manželky.

Podle Terézy Novákové byly v každé době ženy netoužící po manželství, ale z obav o porušení ustáleného řádu raději zvolily oddanost mužů. „Kdybychom vnikali hluboko v mysl mnohých žen a dívek, četné bychom našli toho dokladu, že mezi ženským pokolením hojně se vyskytuje (neuvědomělých) následnic Tolstého teorie o nepřirozenosti lásky a jeho ideálu naprosté čistoty.“¹⁴³

Jakkoli mohly být některé teze spisu *Kreutzerova sonáta* pohoršující a nepředstavitelné,¹⁴⁴ pro Terézu Novákovou byla důležitá myšlenka o svobodném rozhodnutí dívky a jejím plnohodnotném životě i mimo manželský svazek.

6.3. Československá historie

Pohled do historie a zájem o dějiny českých zemí byl nejvíce patrný v příspěvcích *Ze Slavína žen českých*.

V nich autorka věnovala pozornost osudům exulantek doby Pobělohorské. Soubor příspěvků *České exulantky a trpitelky* sleduje životy žen v době úpadku české země i jejího jazyka. Odliv mnoha vzdělaných a umělecky aktivních osobností zapříčinil stagnaci národní kultury a písemnictví.¹⁴⁵

V medailonku se Nováková zaměřila výhradně na ženy, protože jejich osudy byly oproti mužům přehlíženy, jak sama podotkla v úvodu: „V utrpení ovšem palma vítězství náleží mužům, oněm hrdinům, již touhu, vlast, víru a volnost povznéstí

¹⁴² NOVÁKOVÁ, Teréza. L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta“ a její „Doslov“ se stanoviska ženského. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 4., s. 49.

¹⁴³ Tamtéž, s. 50.

¹⁴⁴ Lev Nikolajevič Tolstoj ve svém spise rozebíral i lásku mateřskou. Dítětem se žena vykoupila po svém zhřešení. Mateřskou lásku považoval za čistě zvířecí, s čímž Teréza Nováková nesouhlasila. Za nejvíce zvláštní a zároveň nesplnitelný považovala požadavek nesmutnění za zemřelé dítě. Viz NOVÁKOVÁ, Teréza. L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta“ a její „Doslov“ se stanoviska ženského. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 6, s. 85.

¹⁴⁵ HRABÁK, Josef. *Dějiny české literatury I*. Praha: Československá akademie věd, 1959, s. 383.

zpečetili na popravišti, avšak jejich čela věnčí zároveň vavřín nesmrtelné slávy, (...).“¹⁴⁶ Teréza Nováková popsala těžkosti, které ženám přineslo pobělohorské období a účast jejich manželů na povstání. Upozornila na věrnost emigrantek. I přes veškeré nesnáze spojené s emigrací zůstaly srdcem věrné české zemi. Snažila se čtenářky utvrdit ve vlastenecké lásce, která by v nelehkých časech národa měla být o mnoho silnější.

Na pobělohorské období navázala medailonkem *Ženy české v protireformaci katolické*. Zmínila se o ženách snažících se pomoci národu vymanit se z kulturního i hospodářského úpadku. Zapojily se nejen peněžními dary, ale i vlastní aktivní činností. Stejně jako v předchozích příspěvcích i zde zdůraznila Nováková vlastenecký cit všech zúčastněných žen a mravní správnost jejich rozhodnutí.

Na historii českého jazyka poukazovala zejména v pravidelné rubrice *Hovory po práci*. Reflektovala stav češtiny na počátku 19. století, zdůraznila snahy prvních vlastenců a těžkou pozici žen. „Nejhůře vedlo se při tom pokolení ženskému: i lze s určitostí tvrditi, že ze sta vzdělaných českých žen jistě devadesátdevět psalo – po německu.“¹⁴⁷

Nejvíce čtenářkám připomínala období úpadku českého národa, pro Terézu Novákovou bylo temnou dobou pobělohorské období. „Osudná katastrofa na Bílé Hoře, ovšem i s následky svými známa jest také, ale zdá se jako černým mrakem, který, jak náhle povstal, tak téměř rázem se protrhl, aby na konci minulého a na počátku nynějšího století ustoupil zářivému slunci znovuzrození.“¹⁴⁸

6.4. Aktuální dění

Čtenářky se o aktuálním dění mohly informovat v rubrice *Hovory po práci*. Teréza Nováková ve svých fejetonech referovala nejen o aktuálních kulturních událostech, jako byly různé oslavy, výstavy, vyznamenání, ale také o politických jednáních. Pravidelně připomínala narozeniny významných osobností či úmrtí. Zprávám o úmrtích věnovala každoročně listopadové *Hovory* v období dušiček.

Z významných událostí se nejvíce zaměřovala na ty, které měly spojitost se životem ženy a zájmem samotné Terézy Novákové. Obsáhlou zprávu podala o odhalení pomníku Boženě Němcové v roce 1888. „Pro nás ženy českoslovanské mezi množstvím

¹⁴⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. Ze Slavína žen českých. *Domáci hospodyně* IX, 1892, č. 4, s. 109.

¹⁴⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. *Hovory po práci*. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 19, s. 149.

¹⁴⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. *Nové hovory po práci*. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 11, s. 172.

slavností téměř nejdůležitější jest ona, které konala se v přívětivém městě České Skalici, dne 15. srpna 1888.“¹⁴⁹

V *Hovorech* XI–XXII v roce 1891 obrátila svoji pozornost výhradně na Zemskou jubilejní výstavu pořádanou v Praze. Velkolepé prostory výstavy byly Terézou Novákovou označeny jako „slavné vítězství českého ducha, českých rukou“.¹⁵⁰ Na výstavní dny se velmi těšila a využila každé příležitosti pro prohlídku jednotlivých expozic.¹⁵¹

Postupně ve svých *Hovorech* podala zprávu o všech expozicích, které mohli návštěvníci obdivovat. Pro podrobnější přehled se zaměřila na ženskou výstavní činnost a tyto texty zařadila do zvláštní rubriky *Ženská práce na Zemské jubilejní výstavě r. 1891*.

Naděje, kterou přineslo pořádání výstavy a příslib budoucí výstavy v roce 1895, probudila vlnu ruchu v národním hnutí a s tím spojenou touhu po více sjezdech, naučných přednáškách, výstavbě nových pomníků a oslavách. Řadu čtených událostí shrnula Teréza Nováková v VIII. *Hovorech* v roce 1892. „S radostí konstatujeme, že letos je slavností účelných a pravého jádra počet velmi potěšitelný.“¹⁵²

V souvislosti s politickými aktivitami informovala čtenářky především o pokroku ženského práva na vzdělání, pravidelných zasedání říšské rady¹⁵³ a českého sněmu, který v roce 1893 rozhodoval o datu uskutečnění budoucí Národopisné výstavy.¹⁵⁴

6.5. Národopis

Téma národopisu bylo v myšlení Terézy Novákové úzce spjato s vlasteneckým cítěním. Skrze představení lidového oděvu chtěla poradit čtenářkám, jak upravit svůj šat, aby zřetelně daly najevo svoji národnost, přála si samostatný módní list, který by takové rady shrnoval. „Druhý úplně svérázný list budoval by nové kroje na základě

¹⁴⁹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 17, s. 266.

¹⁵⁰ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sestřám českoslovanským. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 11, s. 171.

¹⁵¹ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008, s. 78.

¹⁵² NOVÁKOVÁ, Teréza. K sestřám českoslovanským. *Domáci hospodyně* IX, 1892, č. 9, s. 276.

¹⁵³ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 1, s. 10.

¹⁵⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sestřám českoslovanským. *Domáci hospodyně* X, 1893, č. 6, s. 181.

našich starých národních krojů, přinášeje časem i originály, aby dámy dle svého vkusu úbor svůj samostatně vytvořiti mohly.“¹⁵⁵

Právě při ručních pracích mohly ženy napodobovat lidové vzory a ukázat tím svůj původ. „Sladko a milo bude Vám při práci, která nejen ručky zaměstná, ale i ducha pobaví a věrné srdce slovanské potěší.“¹⁵⁶

V *Hovorech* seznámila čtenářky i se sběratelskou činností, mnohdy velmi obtížnou a namáhavou. Z okruhu sběratelek představila Hermínu Tichou a Antonii Valtrovou. „Dílo velmi sličně vypravené vychází v jazyce českém pro země naše a v jazyce francouzském pro cizinu, což svědčí o přiměřené národní hrdosti slečen vydavatelek.“¹⁵⁷

Upínala svoji pozornost k oboru kulturního dějepisu a činnosti s ním související. Zájem o kulturní dějepis dlouho zůstával stranou, a tak s radostí informuje čtenářky o pokrocích spojených s tímto odvětvím, jako bylo např. sepsání *Dějin českého kroje* Zikmundem Wintrem a Čeňkem Zíbrtem.¹⁵⁸

O projevy lidového umění se Teréza Nováková zajímala již před počátkem spolupráce s *Domáci hospodyní*. Prostředí jejího domova na Záhradi¹⁵⁹ ji inspirovalo a vnímala odlišný způsob života oproti městskému lidu, jejich výjimečnost nejen v chování či jazyce, ale také si všímala předmětů, které se nacházely v domácnostech, a stylu oblékání. Zároveň s hromaděním nových dojmů a myšlenek sbírala i drobné předměty denní potřeby, které se jí podařilo od vlastníků získat, a své poznatky využila pro psaní studie o lidovém kroji a vyšívání na Litomyšlsku.

Etnografická studie byla uveřejněna v jedenácti pokračováních časopisecky během roku 1890 a ve stejném roce vyšla také knižně. Z publikace byla Teréza Nováková nadšená.¹⁶⁰ Její několikaletá sběratelská práce v terénu se vyplatila.

O nesnadnosti a problémech při sběru se zmínila již v prvním příspěvku.¹⁶¹ Nepochopení důležitosti lidového umění předků mělo v mnohých domácnostech za následek zanedbání, upravování a ničení cenných předmětů. Doklady národní minulosti se proto Nováková snažila nalézt a řádně je uchovat.

¹⁵⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 4, s. 58.

¹⁵⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VI, 1889, č. 22, s. 348.

¹⁵⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 14/15, s. 228.

¹⁵⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sestřám československým. *Domáci hospodyně* VIII, 1891, č. 5, s. 72.

¹⁵⁹ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008., s. 41.

¹⁶⁰ SVADBOVÁ, Blanka *Z lidských sonát*. Praha: Odeon, 1988, s. 40.

¹⁶¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Kroj lidový a vyšívání na Litomyšlsku. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 1, s. 2.

Teréza Nováková sledovala tři směry, které ovlivnily vyšívání na Litomyšlsku – Čechy, Morava a krajová svéráznost.¹⁶² Autorka pečlivě popisovala tvary výšivek, jednotlivé styly stehů a použité barvy.

Větší prostor než samotným výšivkám věnovala kroji. Mimo rozdělení na kroj ženský a mužský oddělovala kroj městský a vesnický, mezi nimiž našla velké rozdíly. Městský kroj více podléhal evropské módě.

Při psaní příspěvků o kroji využila autorka znalosti velkého množství materiálu získaného sběrem a také vlastních praktických dovedností. S popisem jednotlivých částí kroje spojila představení tradic či příležitostí, při kterých se užívají. Zaměřila pozornost na pokrývky hlavy pro jejich širokou rozmanitost. Pokrývka hlavy se lišila dle dívčina stavu. „Jinak pořádala svůj účes děvčata svobodná, (...) jinak ozdobena byla nevěsta (...) a zase jinak upravili ji, když Rubikon manželského slibu překročivši očepeň byla.“¹⁶³

Teréza Nováková ctila národní minulost a přála si vidět lidové vyšívání jako součást soudobých oděvů.

6.6. Vlastenectví

Domáci hospodyně utvářela prostor domácnosti v národním duchu. Velké množství příspěvků tak bylo zatíženo vlasteneckou tendencí, včetně textů Terézy Novákové, pro kterou nebylo vlastenectví a pocit národní hrdosti cizí. K tomu vyzývá také své čtenářky, nejvíce v rubrice *Hovory po práci*.

Veškeré příspěvky v *Hovorech* jsou motivovány vlasteneckou tendencí, kterou explicitně projevila již v prvním článku. „(...) zahajuje v něm hovory tím způsobem, aby zřejmá v něm byla tvářnost' především česká.“¹⁶⁴ Chtěla v čtenářkách probudit větší zájem o národ a touhu stát se oddanými vlastenkami. Promlouvá o práci, kterou mohou pro budoucnost vlasti vykonat ženy, a to především matky. Způsob vychovávání dětí ovlivní jejich myšlení, a proto musí matka vést dítě k českému životu. „Jak lze vyrůstati z domácí půdy kvítkům zdárným, hledí-li jim dodati pěstitelka jejich prostředky

¹⁶² NOVÁKOVÁ, Teréza. Kroj lidový a vyšívání na Litomyšlsku. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 2, s. 21.

¹⁶³ NOVÁKOVÁ, Teréza. Kroj lidový a vyšívání na Litomyšlsku. *Domáci hospodyně* VII, 1890, č. 7, s. 99.

¹⁶⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 1, s. 5.

umělými tvarů cizích, barev cizokrajných, nutí-li je růsti tak, jak přírodou dáno jim není.“¹⁶⁵

Ke čtenářkám se obracela s prosbou, aby se otevřeně hlásily k české národnosti a byly hrdé na své kořeny. Především v souvislosti s pohledem na německou tvářnost mnohých českých měst či míst. „Zdalo se mi, jako bych byla v místě říše, již Drážďany neb Berlín jsou místem sídelním.“¹⁶⁶

Teréza Nováková připomněla, že dosavadní práce vlastenců nestačí a nadále se musí snažit, aby český národ dovedli k bývalé slávě a síle.¹⁶⁷ Dle mínění autorky každý člověk, který nekráčí vlasteneckou cestou, je pro národ velkou ztrátou. Ohrožený národ potřebuje více pozornosti jeho obyvatel než národy větší a s takovým úkolem se pojí sebezapření a obětavost. „Proto jsme se narodily dcerami lidu zle ohroženého, co do počtu malého, aby uloženo nám bylo konati dvakrát, ba desetkrát tolik, co dětem větších šťastnějších národů.“¹⁶⁸

Silný národ tvořila především harmonická rodina. Manželství a domácnost vnímala jako jednu z nejšťastnějších věcí.¹⁶⁹ Rozvrácená rodina měla za následek rozrušení národa. Blíže se k problematice rodiny vyjádřila v úvaze *Česká žena a nové otázky společenské* v V. ročníku *Domácí hospodyně*.

6.6.1. Vzpomínka na Františku Svatavu Amerlingovou

Františka Svatava Amerlingová byla učitelkou Terézy Novákové, proto na ni často odkazovala ve svých článcích. Úvodník *Správnost – půl práce* je protkán ideálem české hospodyně, jakou byla právě tato zmíněná osobnost. Nováková si jí vážila nejen jako hospodyně či učitelky, ale i jako ženy dobročinné, probouzející ve svých svěřencích národní cítění. V životopisné vzpomínce připomněla i jejího manžela Karla Slavojce Amerlinga s jeho ideou vybudovat učiliště Budeč. Projekt se však nezdařil a roku 1848 musel být zrušen.¹⁷⁰ Z připravované školy se stal činžovní dům, v němž se později narodila Teréza Nováková. Prostory bývalé školy na ni dělaly velký,

¹⁶⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domácí hospodyně* IV, 1887, č. 8, s. 62.

¹⁶⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. Hovory po práci. *Domácí hospodyně* IV, 1887, č. 10, s. 77.

¹⁶⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domácí hospodyně* V, 1888, č. 1, s. 10.

¹⁶⁸ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domácí hospodyně* VII, 1890, č. 20, s. 316.

¹⁶⁹ NOVÁKOVÁ, Teréza. K sesterským srdcím. *Domácí hospodyně* VI, 1889, č. 3, s. 42.

¹⁷⁰ KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách: [Amerlingova éra]*. Praha: Ženská revue, 1914, s. 27.

nezapomenutelný dojem. „Narodila jsem se v Budči a v paměti živé mám rozsáhlé místnosti, veliký dvůr a zahrady ustanovené původně na školy zkušební.“¹⁷¹

Terezá Nováková psala o svém uvedení do dívčí školy, kde se poprvé setkala s ředitelkou Františkou Svatavou Amerlingovou. Popsala ji jako vážnou, přísnou ženu, avšak vlídnými slovy zjemňující svůj obraz. „Zjev důstojné ženy působil lekavě na mysl maličkého, velmi sensitivního a plachého děvčátka; ale slova její (...) dodala mi opět smělosti.“¹⁷²

Škola připravovala dívky na rodinné povolání, protože domácnost a rodina byly základem zdravého národa.¹⁷³

Teréza Nováková psala o manželích Amerlingových jako o idealistech: „lidskost šla jim nad národnost“.¹⁷⁴ Františku Svatavu Amerlingovou považovala za pilnou pracovníci a obětavou dobrodějku. V mnohých vlastnostech a skutcích tak mohla inspirovat čtenářky *Domáci hospodyně* k následování ideálů lidských i národních.

6.7. Umění

Teréza Nováková měla široký literární i umělecký rozhled a svých znalostí využívala ke kulturnímu obohacení čtenářek.

Za umělce, jehož obliba vzrůstá nejvíce mezi upřímnými vlastenci, označila Josefa Mánesa. Ocenila jeho podařené vniknutí do slovanského národa a spodobení vlasti. „Český typ, česká krajina, český kroj, česká minulost, český žal i ples významně mluví k nám z obrazů a kreseb Mánesových.“¹⁷⁵

Tvorba Terézy Novákové se dle mého názoru a zjištěných informací v průběhu analýzy materiálu přibližuje v mnohých rysech dílům Josefa Mánesa. Krajina a lidové prostředí pro něj byly nevyčerpatelným zdrojem námětů. Svými obrazy citlivě zobrazoval poctivou práci venkovského lidu, běžný život i malebná zákoutí s chalupami. Vykresloval podobu českého kroje, ilustrace propojoval s textem

¹⁷¹ NOVÁKOVÁ, Teréza. Františka Svatava Amerlingová. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 22, s. 173.

¹⁷² NOVÁKOVÁ, Teréza. Františka Svatava Amerlingová. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 23, s. 181.

¹⁷³ Karel Slavoj Amerling definoval školu své ženy jako „Ústav ku vzdělávání zdatných hospodyň, jakožto základ rodinného, národního a státního života, stejně v ethickém jako praktickém ohledu.“ Viz KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách: [Amerlingova éra]*. Praha: Ženská revue, 1914, s. 72.

¹⁷⁴ NOVÁKOVÁ, Teréza. Františka Svatava Amerlingová. *Domáci hospodyně* IV, 1887, č. 24, s. 190.

¹⁷⁵ NOVÁKOVÁ, Teréza. Nové hovory po práci. *Domáci hospodyně* V, 1888, č. 8, s. 122.

či notovým zápisem lidových písní. Mánesova jemná práce se světlem dokreslila půvabný dojem českého prostoru. Podobně pracovala se světlem také Teréza Nováková. Pomocí slunce a stínu popisovala krajinu, díky dovednosti zachytit i nepatrné smyslové vjemy umožnila čtenáři výrazný prožitek konkrétního okamžiku. „Slunce zvolna počalo osvětlovati sešedlý trávník v sadě, kde kromě velmi rozsochatého štěpu, větví od minulých úrod a zimních závějíh hluboce k zemi schýlených, trčely vysoké, řídké stromy švestkové, jejich listí prachem a vedrem rovněž sešedlo (...).“¹⁷⁶

Pro jeden soubor prací použil Mánes námět skal. Mohutné pískovcové kameny ho zaujaly, staly se dominantou obrazů a vytvořily dojem divoké přírody. Právě skály byly rámcovým prostorem několika prací Terézy Novákové. Inspirovala se skalními útvary v okolí Proseče, jejího domova.

Nejvýrazněji se oba umělci prolínají použitím námětů z českého lidového prostředí. Literárně zpracované líčení krajiny, vyšívání a podoby lidí u Terézy Novákové se shoduje s precizní výtvarnou prací Josefa Mánesa.

Na příspěvek o českém malíři navazují *Hovory* o Bedřichu Smetanovi, který byl pro Terézu Novákovou géniem národní písně. Poukázala na hudební dílo, jímž narušil šablonovitost uváděných oper. Jeho skladby byly Terézou hodnoceny jako prosté, avšak hluboké a promyšlené.¹⁷⁷ Bedřich Smetana patřil společně s Richardem Wágnerem, jehož vliv prosvítal rovněž v autorčině díle¹⁷⁸, mezi její hudební oblíbence. Oba se také stali tématem polemik o směřování budoucího vývoje české hudební produkce. Diskuze vyvolala Smetanova opera *Dalibor*, uvedená v roce 1868. Prostorem kritických statí začal rezonovat výraz *wagnerismus*, který označoval popis určitého stylu operní tvorby a zároveň vyjadřoval hodnocení, v mnohých případech pejorativní.

Opera *Dalibor* vycházela podle kritiků ze vzoru Richarda Wágnera a jeho snahy o moderní pojetí hudby. Wágner požadoval harmonické spojení všech složek umění, jednotné propojení hudby a slova. Zároveň byl ve své tvůrčí činnosti ovlivněn silně národním cítěním a právě v jeho německém vlastenectví spatřovali mnozí z kritiků

¹⁷⁶ NOVÁKOVÁ, Teréza. *Úlomky žuly*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1919, s. 176.

¹⁷⁷ NOVÁKOVÁ, Teréza. *Nové hovory po práci. Domáci hospodyně V*, 1888, č. 9, s. 139.

¹⁷⁸ O wagnerismu v tvorbě Terézy Novákové se ve studii zmínil Zdeněk Nejedlý. Wagnerismus Novákové nespočíval v napodobení formy, nýbrž v pocitu. V díle Richarda Wágnera spatřovala bolest vlastního života. Wagnerismus vnímá Nejedlý jako „(...) projev citového života. Cit však nelze napodobiti, jako nelze napodobiti život. Život, jeho strasti i hojivá láskyplnost jsou tedy jen originály.“ Viz NEJEDLÝ, Zdeněk. *Wagnerismus Terézy Novákové*. In *Osudová setkání*. Hradec Králové, 1978. s. 205.

problém. Podlehnutí vzoru Richarda Wágnera vytýkal Bedřichu Smetanovi hudební kritik František Pivoda. Wagnerismus v českém prostředí ostře odmítal a nechtěl, aby se reformy Richarda Wágnera používaly při tvorbě české hudby. „I my doufáme, že nás wagnerismus nepohlí.“¹⁷⁹ Dílo Bedřicha Smetany přijal negativně. Proti jeho stanovisku se postavili Otakar Hostinský a publicista Jan Ludvík Procházka. Otakar Hostinský ocenil modernost Wágnera a poukázal na jeho vlastenectví, které by umělci mohli následovat. „Richard Wágner ukázal nám totiž skvělým příkladem svým, odkud vyjítí, jakým směrem se bráti a jakých prostředků užívati máme, chceme-li se domoci tak ryze české opery národní, jak ryze německými operami národními jsou díla jeho.“¹⁸⁰

Teréza Nováková uznala vliv teoretických názorů Wágnera na Smetanovu tvorbu, ale dodala, že svým německým duchem může inspirovat tvůrce k budování české národní hudby. Výsledkem by podle autorky mělo být spojení moderních reforem s vlasteneckým cítěním.

¹⁷⁹ PIVODA, František. *O hudbě Wagnerově*. Praha: J. Otto, 1881, s. 44.

¹⁸⁰ HOSTINSKÝ, Otakar. „Wagnerianismus“ a česká národní opera. In *Bedřich Smetana a jeho boj o moderní českou hudbu*. Praha: Jan Laichter, 1901, s. 150.

7. Závěr

Cílem mé práce bylo představení Terézy Novákové a její činnosti v časopise *Domáci hospodyně*, který měl svým biedermeierovským zaměřením především ženám umožnit vytvářet rodinný vlastenecký kruh a pohodu. Časopis vycházel v Olomouci v letech 1883–1893. Teréza Nováková se svými příspěvky zapojila ve třetím ročníku a spolupracovala s redaktorkou Miloslavou Procházkovou až do zániku periodika. Práce se soustředí zejména na témata, o kterých psala a proměnu jejího myšlení a názorů.

V prvních kapitolách jsem se zaměřila na dobovou situaci periodického tisku, rozrůznění jednotlivých platforem, odlišná zaměření jednotlivých listů s přihlédnutím k literárním polemikám konce 19. století, které sledovala i Teréza Nováková a považovala je za zbytečné. Charakterizovala jsem tvář časopisu *Domáci hospodyně* s jeho konzervativním, vlasteneckým rázem a popsala vývoj listu a finanční potíže, které vedly k zániku periodika.

Jednu z kapitol jsem věnovala osobnosti Terézy Novákové, výrazným změnám v jejím životě, které měly podíl na výsledné práci. Inspirací pro ni byl zejména sběr lidových předmětů a s ním spojené postupné objevování vesnického lidu, krajiny i tradic. Ze svých zájmů čerpala náměty pro články do *Domáci hospodyně*, na jejichž stránkách se formovala její osobnost.

Počáteční příspěvky psala zcela v duchu olomouckého časopisu. Úvodní úvaha *O harmonii v životě ženském* v sobě spojovala vše, co si Miloslava Procházková pro svůj list *Domáci hospodyně* přála. Harmonie, zdrženlivost, skromnost, obětavost, trpělivost byly vlastnosti, kterými Nováková popsala život českých dívek a žen. Biedermeierovskou polohu však postupně překonala a začala si samostatně vybírat témata považující za důležitá a mnohdy silně rezonující celou společností. Takovým se stala otázka emancipace. V žádosti o rozšíření možností vzdělávání žen se angažovala především Eliška Krásnohorská a Teréza Nováková ji v jejích snahách podporovala a o vývoji pravidelně informovala v rubrice *Hovory po práci*.

Část práce jsem zaměřila na obecnou charakteristiku jednotlivých rubrik, do nichž Teréza Nováková přispívala. Součástí každého čísla byl fejeton *Hovory po práci*, věnující se široké škále témat, nejčastěji aktualitám či literatuře. Výrazné z tematického hlediska jsou úvahy *O ženách od žen* a medailonky *Ze Slavína žen českých*, které se zaměřují především na ženské tvůrce a opomíjené osobnosti historie.

Samostatnou odbornou prací je etnografická studie *Kroj lidový a národní vyšívání na Litomyšlsku* a studie *L. N. Tolstého „Kreutzerova sonáta a doslov“ z hlediska ženského*. Soubor příspěvků *Ženská práce na zemské jubilejní výstavě v Praze r. 1891* mapuje zapojení ženských tvůrkyň v průběhu výstavy.

V 6. kapitole jsem příspěvky rozdělila z hlediska tematického zaměření. Některé články jsou zatíženy více výraznými tématy, a tak se prolínají skrze více vrstev. Pro typologii jsem zvolila sedm kategorií – literatura, emancipační snahy, československá historie, aktuální dění, národopis, vlastenectví a umění.

Pojícím motivem všech příspěvků Terézy Novákové je národní hrdost, kterou se snažila povzbudit také ve svých čtenářkách. Druhou výraznou snahou byla podpora samostatnosti dívek, jejich právo zůstat svobodné a rozšíření možností vzdělání. V seberozvoji pomáhala také hospodyním a matkám, které už neměly čas na studium. Teréza Nováková se zabývala mnoha kulturními tématy, druhy umění a nezapomínala ani na aktuality. To vše ve svých článcích zpracovávala a alespoň z části rozšiřovala kulturní přehled zaneprázdněných žen i dívek.

Od svého vzniku byl list *Domáci hospodyně* koncipován jako *biedermeierovský* prostor s orientací na způsob vedení domácnosti, rady pro snadný úklid, léčivé prostředky či přípravu pokrmů. S příchodem Terézy Novákové se časopis postupně proměňoval a díky novým tématům se více přiblížil progresivním časopisům vydávaným ve stejném období.

Kromě literatury a historie se v něm autorka věnovala také výtvarnému umění a hudbě. Obhajovala tvorbu Bedřicha Smetany, který byl po roce 1868 kritizován kvůli vlivu reforem Richarda Wágnera ve svých operách. Jistou inspiraci německým skladatelem Nováková nepopírala, ale zároveň ohodnotila hudbu Bedřicha Smetany jako ryze českou, takže stejně jako byl Richard Wágnier spjatý se svým národem, měl podobný význam pro Český národ Bedřich Smetana. Od Wágnera přejal moderní reformy, ale sám zůstal českým.

České výtvarné umění nejlépe reprezentoval podle Novákové výtvarník Josef Mánes. V jejich dílech jsem našla několika podobností. Pro díla jim často sloužily stejné podněty – krajina, skály, krojovaný lid, zákoutí s chalupami. Specificky pracují se světlem a jemnou prací postupně vnímáтели odhalují scénu, popis krajiny v knize nebo pruh světla vnikající oknem a osvětlující hlavní postavu obrazu. Nastíněná problematika nabízí prostor pro další studijní zájem.

Anotace

Autor práce: Jana Hauschwitzová

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Literární a kulturní příspěvky Terézy Novákové v olomouckém časopise Domáci hospodyně

Vedoucí práce: Mgr. Jana Vrajová, Ph.D.

Počet znaků (včetně mezer): 96 509

Počet příloh: 1 CD

Počet titulů použité literatury: 54

Klíčová slova: Teréza Nováková, časopis Domáci hospodyně, česká periodika konce 19. století, vlastenectví, emancipační hnutí, etnografie

Anotace: Práce se zabývá příspěvky Terézy Novákové v časopise Domáci hospodyně v letech 1886–1893. Časopis Domáci hospodyně byl vymezen osobností redaktorky Miloslavy Procházkové, která určila jeho konzervativní podobu. Počáteční práce Terézy Novákové pro ženský časopis byla v souladu s představami Miloslavy Procházkové, ale postupně se začala proměňovat a příspěvky se staly svéráznějšími a osobitějšími. Práce třídí články Terézy Novákové podle tematického zaměření, představuje širokou paletu jejího myšlení, názorů a jejich vývoj v průběhu spolupráce s Domáci hospodyně.

Keywords: Teréza Nováková, periodical Domáci hospodyně, Czech periodicals of the end of the 19th century, patriotism, emancipation movement, ethnography

Abstract: The Thesis follows up articles by Teréza Nováková in the periodical Domáci hospodyně which was published between 1886 – 1893. The periodical Domáci hospodyně was defined by personality of the editor Miloslava Procházková, who determined the conservative form of the magazine. Initial article by Teréza Nováková for the women's magazine was in harmony with the idea of Miloslava Procházková, however she gradually began transform and her articles have become more individual. The Thesis classifies her articles according by topic, represent variety of thinking and opinions of Teréza Nováková and their transformation during the work in the Domáci hospodyně.

Resumé

The goal of the Bachelor Thesis is a analysis of articles by Teréza Nováková in the Olomouc periodical *Domáci hospodyně* (The Housekeeper). The periodical was published between 1883 – 1893. The first chapter of the Thesis focuses on the life of Teréza Nováková, her hobbies and occasions, which may have affected her decisions and creation. The next chapter pays particular attention to the historical background and situation in publishing magazines at the end of the 19th century. The end of the 19th century is the age of a quick transformation of an literature.

The periodical *Domáci hospodyně* was more conservative compared to others periodicals. Miloslava Procházková, the editor of the *Domáci hospodyně*, created the Beidermaier character of the periodical. First articles by Teréza Nováková for the periodical was in harmony with the idea of Miloslava Procházková, however she began transform and her articles have become more individual. She informs the readers about current events, cultural, modern literature, arts, Czech history and lives of Slavic women.

Second part of the Thesis is dedicated to analysis of articles. I analysed articles by Teréza Nováková and I identified seven topics that were typical for Teréza – Literature, Emancipation, Patriotism, Czech and Slavic history, Ethnography, Actual events, Art. The connecting motive of all articles was the national sentiment and the position of women in society. In the Teresa's thinking, the image of the women gradually changed. In the first articles she described women as housekeepers and mothers, who have to create a harmonic home, but a few years later she respected a free decision to become a wife or mother. She wanted better education opportunities. She wrote these opinions in articles John Stuart Mill: *Poddanství žen* and L. N. Tolstého „*Kreutzerova sonáta*“ a její „*Doslov*“ se stanoviska. She wrote about women as strong personalities. When she wrote about artists she always chose personalities connected with the Czech nation.

Miloslava Procházková stop publishing the magazine *Domáci hospodyně* in 1893 and Teréza Nováková continued in her publishing activities in the periodical *Ženský svět* (The women's world).

Seznam literatury

Primární literatura

Domáci hospodyně: čtrnáctidenní list věnovaný milé naší ženské pleti československé, jakož i všem ctitelům pořádaných domácností. Olomouc, 1883–1893.

Sekundární literatura

Anonym [Vrchlický, Jaroslav]. „Drobtý života, básně Antonína Klášterského“. *Lumír* XX, 1892, č. 33., s. 395–396.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století.* Praha: Libri, 2005. ISBN 80-86429-48-2.

FLEKÁČEK, Josef. Z národního divadla. *Vlast'* VII, 1890–1891, č. 5., s. 402–405.

FORST, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury.* Praha: Academia, 1985.

FORST, Vladimír, a kol. *Lexikon české literatury.* Praha: Academia, 1993. ISBN 80-200-0345-2.

GUTWIRTH, Václav. *Vojta Náprstek.* Praha: Orbis, 1947.

HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně: česká literatura devatenáctého století.* Praha: ARSCI, 2007. ISBN 978-80-86078-71-7.

HAVEL, Rudolf, a kol. *Slovník českých spisovatelů.* Praha: Československý spisovatel, 1964.

HECZKOVÁ, Libuše. *Píšící Minervy: vybrané kapitoly z dějin české literární kritiky.* Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009. ISBN 978-80-7308-282-6.

HIKL, Karel. Teréza Nováková. *Přehled* XI, 1912–1913, č. 9., s. 151–152.

HOSTINSKÝ, Otakar. „Wagnerianismus“ a česká národní opera. In *Bedřich Smetana a jeho boj o moderní českou hudbu.* Praha: Jan Laichter, 1901, s. 146 – 178.

- HRUBÝ, Jaromír. Ruská literatura r. 1889 a 1890. *Osvěta* XXI, 1891, č. 6., s. 506–517.
- HYNEK, Alois. *Hynkův Průvodce po Praze a po zemské jubilejní výstavě v roce 1891*. Praha: Alois Hynek, 1891.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Stoletou alejí: o české próze minulého věku*. Praha: Československý spisovatel, 1985.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Krajina v posledních románech Terézy Novákové. In *Román mezi modernami*. Praha: Československý spisovatel, 1989.
- JIRÁNEK, Miloš a Josef MÁNES. *Josef Manes: výběr z jeho díla s úvodním textem Miloše Jiráňka*. Praha: Volné směry, 1905.
- KLEINSCHNITZOVÁ, Flora. „Děti čistého živého“: Příspěvek uměleckému tvoření T. Novákové. *Topičův sborník literární a umělecký* 8, 1920–1921, s. 542 – 556.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. O Hálkovi slovo včas. *Osvěta* IX, 1879, č. 7., s. 582 – 591.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Markéta a Jenůfa. *Ženské listy* XIX, 1891, č. 2., s. 29 – 34.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. Petice českých žen k Rakouské radě říšské. *Ženské listy* XVIII, 1890, č. 3., s. 64 – 65.
- KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách: [Amerlingova éra]*. Brno: Ženská revue, 1914.
- KUNĚTICKÁ, Božena. Několik slov o ženské otázce. In: *Politické projevy Boženy Vikové-Kunětické z let 1890-1926*. Praha: Ústav T.G. Masaryka, 2012, s. 33 – 39. ISBN 978-80-86142-40-1.
- KUSÁKOVÁ, Lenka. *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830-1850)*. Praha: Academie, 2012. ISBN 978-80-200-2034-5.
- LANTOVÁ, Ludmila. *Hledání hodnot: (o literární kritice devadesátých let)*. Praha: Academia, 1969.

- MAJEROVÁ, Marie. Teréza Nováková. *Naše doba XXI*, 1913–1914, s. 311–37; s. 132–141.
- MERHAUT, Luboš, a kol. *Lexikon české literatury*. Praha: Academia, 2008. ISBN: 978-80-200-1572-3.
- MILL, John Stuart. *Poddanství žen*. Praha: Časopis českého studentstva, 1890.
- MILL, John Stuart. *Vlastní životopis*. Praha: Josef Pelcl, 1901.
- NEJEDLÝ, Zdeněk, *Teréza Nováková*. Praha: Československý spisovatel, 1958.
- NEJEDLÝ, Zdeněk. Wagnerismus Terézy Novákové. In *Osudová setkání*. Hradec Králové, 1978. s. 196 – 206.
- NOVÁK, Arne. *Dějiny českého písemnictví*. Praha: Sfinx, 1946.
- NOVÁKOVÁ, Teréza. *Slavín žen českých*. Praha: Libuše, 1894.
- NOVÁKOVÁ, Teréza. *Karolina Světlá, její život a její spisy*. Praha: Spolek pro vydávání laciných knih českých, 1890.
- NOVÁKOVÁ, Teréza. První sjezd žen českoslovanských. *Příloha k Ženskému světu*, 1897.
- NOVÁKOVÁ, Teréza. *Úlomky žuly*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1919.
- NOVOTNÝ, Jaroslav. *Kraj a dílo Terézy Novákové*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1924.
- OPELÍK, Jiří, a kol. *Lexikon české literatury*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3.
- P. Gabriela Preissová: Její pastorkyňa. *Hlídka literární VIII*, 1891, č. 5., s. 189 – 192.
- PIVODA, František. *O hudbě Wagnerově*. Praha: J. Otto, 1881.
- PROCHÁZKA, Arnošt. Umění. Věda. Literatura. *Niva V*, 1894, č. 1., s. 14 – 15.

- SEDLÁČEK, Hanuš. *Adolf Heyduk, jeho dílo a život*. Pacov: Přemysl Plaček, 1918.
- SVADBOVÁ, Blanka, *Z lidské sonáty: Teréza Nováková: korespondence*. Praha: Odeon, 1988.
- SVADBOVÁ, Blanka. *Čtyřhlas Terézy Novákové*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2233-2.
- ŠALDA, František Xaver. „Antonín Klášterský: Drobtý života“. *Literární listy XIV*, 1892/1893, č. 2., s. 32–34.
- ŠALDA, František Xaver. „Prohlášení na adresu p. M. A. Šimáčkovu“. *Rozhledy IV*, 1895, č. 5., s. 286–288.
- ŠALDA, František Xaver. Teréza Nováková zemřela. In: *Kritické projevy 9*. Praha: Melantrich, 1954, s. 117–118.
- ŠKRDLE, Tomáš. Zprávy spolkové. *Vlast' I*, 1884, č. 1., s. 62–64.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Teréza Nováková*. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1982-8.
- TOLSTOJ, Lev Nikolajevič. *Kreutzerova sonáta*. Praha. J. Otta, 1909.
- UHLÍŘ, Karel. Vzdělávací bibliothéka. *Vlast' VII*, 1891, č. 10., s. 808–809.
- VOBORNÍK, Jan. *Božena Viková-Kunětická*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1934.
- VRAJOVÁ, Jana. Diskuse o realismu "o patro níž" : pojetí realismu v myšlení Terézy Novákové a Sofie Podlipské. *Bohemica litteraria XVII*, 2014, č. 2., s. 131–147.
- VRZALOVÁ, Věra. Vysvětlivky. In: *Roztroušené kapitoly*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1961, s. 353–385.